

PAPP GÉZA:

**TOVÁBBI ADATOK A VERBUNKOSKIADVÁNYOK
MEGJELENÉSI IDEJÉHEZ***
(1822—1848)

Prahács Margit emlékének

A XIX. század húszas éveitől kezdve a magyar tánczenei (verbunkos-) kiadványok megoszlanak a bécsi és a pesti kiadók között. A magyar szerzők műveinek egy része — a külföldieké mindenképpen — továbbra is Bécsben (ritkábban más városokban) jelenik meg, főleg a Diabelli és a Haslinger cégnél. De az Artaria, a Cappi u. Czerny, a Mechetti és a Pennauer stb. is megjelentet magyar táncmuzsikát. Ezt a kulturális és egyúttal a szórakozási igényeket is kielégítő feladatot azonban mind nagyobb mértékben veszik át az egymás után megalapításra kerülő pesti könyv- és kottakiadó vállalatok. Néhány esettől eltekintve a közreadott darabok szerzőjét (feldolgozóját) is ismerjük, ellentétben az előző mintegy négy évtized verbunkoskiadványaival, amelyek között szép számmal találunk anonim kompozíciókat. Az 1848-ig terjedő második időszakot — ennek vége egybeesik Rózsavölgyi Márk halálának évével — jellemzi még a tudatos gyűjtőmunka: törekvés a korabeli tánczene legjelentősebb darabjainak sokszorosítására, hogy minél szélesebb körben ismertekké váljanak, s megmentsék őket a feledéstől. Nevezetes gyűjtemények ebből az időből a Mohaupt-féle *Nemzeti Magyar Tántzok* sorozata, a *Magyar Nóták* [...] *Veszprém Vármegyéből* (Ruzitska Ignác) és Róthkrepf (Mátray) Gábor füzetei *Pannónia, Hunnia és Flóra* címen.¹ Ezekben kaptak közlési lehetőséget Bihari, Csermák, Lavotta és Rózsavölgyi számos verbunkosa, s mások — köztük a szerkesztők — táncdarabjai. Kisebb sorozatnak számít a *Bokréta* és a *Pesti Tárogató* a harmincas évekből. 1844-ben indul meg Rózsavölgyi összes műveinek kiadása zongoralejtében. Jelentősen megszorodnak az egyedi kiadványok; utólagos számbavételük egyre nehezebbé válik.

A kiadás éve a kották címlapján továbbra sincs feltüntetve. Ennek megállapítása kiadványról kiadványra jelen írásom legfőbb feladata. Adataimat az eléggé bizonytalan hitelű kiadói lemezszámra, a korabeli sajtó közléseire (hirdetés, kottaismertetés) és más információkra, pl. Mátray Gábor cikkeire a Tudományos Gyűjteményben, alapoztam. Most is nagy segítséget jelentett, hogy dr. Alexander Wejnmann professzor a bécsi kiadványokra vonatkozóan már sok adatot közzétett, s hogy Mona Ilona a magyarországi kottakiadók működésével kapcsolatosan végez alapvető kutatásokat.² Major Ervin hátrahagyott jegyzeteit is felhasználtam,³ valamint az éppen tíz évvel ezelőtt elhunyt

* L. Papp Géza: A verbunkoskiadványok kronológiájához. MZ/1979. 239.

¹ Tematikus jegyzéküket l. Papp Géza: Die Quellen der „Verbunkos-Musik“. Ein bibliographischer Versuch. A) Gedruckte Werke II. Sammlungen 1822—1836. STM 1982. 35—97.

² Tanulmányait, melyekre gyakran hivatkozom, e dolgozat végén sorolom fel. Mindketten írásbeli, illetve szóbeli közlésekkel is hozzájárultak ahhoz, hogy bibliográfiai adataim minél pontosabbak és teljesebbek legyenek. Segítségükért ezúton is köszönetet mondok. Munkámat messzemenően támogatta dr. Kecskeméti István és Murányi Róbert Árpád (OSzK Zeneműtár), nekik is hálával tartozom.

³ Hagyatékát az MTA Zsolt könyvtára őrzi. Major rendszeresen följegyezte kottáira, hogy melyik folyóiratban talált rájuk vonatkozó utalást. Jegyzetanyaga sok használható adatot tartalmaz.

Prahács Margit könyvét;⁴ ez több — sajnos, részben még mindig ismeretlen — tánckiadványra hívta fel a figyelmemet. Az eredmény természetesen nem lehet végleges. Nem csupán arról van szó, hogy egyes kottakiadványokhoz nem jutottam hozzá (példányaik ismeretlen helyen lappanganak), hanem az ilyen jellegű bibliográfiai munka bizonytalan-sági tényezőiről is.

Még egy kérdésről kell szólnom, a műfajoknak a stíluson belüli differenciálódásáról, illetve magának a stílusnak szétterjedéséről, amely megnehezíti a kiadványok egyértelmű besorolását. Az új nemzeti stílus ugyanis a húszas évekig — különösen ami a kinyomtatott műveket illeti — szinte kizárólag a tánczenében jelentkezett. Ez természetesen nem jelentett mindig alkalmazott („talpalávaló”) muzsikát; mondhatni, inkább túlsúlyban voltak a szórakoztató célzatú, stilizált magyar táncok. A kivételek közé tartoznak a korai karakterdarabok és a programmal ellátott ciklikus művek, mint pl. Lavotta János *Insurgens nótája* (1797),⁵ vagy Csermák Antal egyik vonósnégyese (1809).⁶ Ezek kéziratban maradtak fenn. A zenés játékok kísérő zenéjét sem nyomtatták ki, legfeljebb egyes részleteket zongorakivonat formájában, amelyek a darab bemutatása után nagyon keveset voltak. Az előző időszakból ilyen Joseph Kinsky *Kisbéri népiünnepélye* (1816)⁷ verbunkos táncbetéttel. (A többi tétel is magán viseli a stílus sajátosságait.) Az 1820-as évektől kezdve már nyomtatásban is megjelentek programzenei művek. Anton Halm (1789—1872) osztrák zeneszerző az 1825-ös pozsonyi királynékoronázás alkalmából komponálta *Die Krönungsfeyer* c. művét („ein charakteristisches Tongemählde”) — tétellei között egy verbunkossal —, 1841-ben jelent meg George Micheuz-tól a *Zrínyi zenészetű vázlat*, rá két évvel Kirch János *Zene-ábrándja* „az 1843. évi Sztmári követválasztás felett”. Kirch közreadta Lavotta *Szigetvár ostroma* c. „magyar ábrándját” is zongoraátiratban (1843). Talán nem véletlen, hogy ugyanezek az évek érlelték meg Dobozy Károly jellemdarabjait is (*Érzelmi hangok: Magyar kedv, Alföldi emlék, Művész álma, Emlék honomra* — 1843), amelyek azonban formailag alig különböznek a verbunkos stílusú táncdaraboktól: címük akár a szokványos „Magyar” is lehetne (az első így is jelent meg két évvel korábban). Ugyancsak határesetnek vehetjük Ruzitska Ignác *Négy magyarját*, amelynek alcíme: Nemzeti elmés képzetek. A szerző azonban csak a második darabnál írja ki: Fantasia, de ugyanakkor azt is, hogy „Tempo di Verbunk”.⁸ — Jelentős az indulózene stílári átalakulása is. A tánc és az induló között nem lehet minden esetben éles határt vonni. Már Major Ervin megállapította, hogy Kisfaludy Sándornak az Aurorában megjelent verbunkosai tulajdonképpen indulók; éppen ő egyike volt az ebben a stílusban komponáló indulószerzőknek is.⁹ A kor legismertebb, s az országhatárokon kívül is méltán leghíresebbé vált verbunkos stílusú indulója köztudottan a Rákóczi-induló. Attól kezdve, hogy Scholl Miklós, az Eszterházy gyalogezred zenekarának karmestere nevével 1820 táján először jelent meg a kottája Mechettinél, számos kiadásáról tudunk.¹⁰ A magyar indulók stílári hovatartozásának kérdése egyébként még megoldásra vár. — Hasonlóképpen nem azonosíthatók a verbunkos tánczenével más műfajok sem, így az egyre gyarapodó „magyar rondók”, variációs tételek magyar témára, a különféle szabad alakítású ábrándok és rapszódiaik, vagy magyar dallamok feldolgozásai, noha stílusukhoz nem fér kétség. Így végső fokon Liszt Ferencnek 1848-ig

⁴ Magyar témák a külföldi zenében. Bp. 1943.

⁵ Nobilium Hungariae Insurgentium — Nota Insurrectionalis Hungarica. OSzK Zt Ms. Mus. 1477.

⁶ Az intézet[?] veszedelem vagy [a] Haza szeretete, melyet Nemzeti Muzsikára téve 2 Hegedűre, Violára és Vio-lontsello alázatosan ajánlja Az Magyar Nemességnek Csermák Antal 1809 esztendőbe[fn]. MTA Kvt. Ms. 10 062/l.

⁷ Das laendliche Fest im Waeldchen bey Kis-Bér. Wien [1816]. Vö. QVM A I, 54. sz.

⁸ Vö. Eckhardt Mária: Magyar fantázia, ábránd, rapszódia a XIX. század zongoramuzsikájában. MZ 1983. 121.

⁹ Major Ervin: Kisfaludy Sándor a magyar zenetörténetben. Muzsika 1929/3. 7. Vö. QVM A I, 60—61. sz.

¹⁰ Vö. Major Ervin: Berlioz és a Rákóczi-induló. Fejezetek 78.

kinyomtatott magyar rapszódiai, illetve az őket megelőző Magyar Dallok sem illeszkednek bele bibliográfiai kísérletünk tematikájába.

A verbunkoson belül más, nem műfaji, hanem stílári problémát jelent a csárdás zenéje. Mai ismereteink szerint az első csárdás 1835-ben jelent meg Rózsavölgyitől, a Pesti Tirogató 2. füzetében, a Honművész mellékleteként. Ez — és utána még sok más csárdás — változatlanul őrzi a verbunkos stílusjegyeit. A törés akkor következik be (főleg Egressy Béni zenéjében), amikor a csárdászene alapja a népies műdal — ritkábban népdal — lesz, s a szerző a gyakran maga komponálta dalt szöveg nélkül, hangszeres változatban adja. Itt-ott megjelennek ugyan benne a hangszeres tánczene elemei, de mégis inkább válik uralkodóvá az énekes muzsika egyszerűbb ritmikája, nyugodtabb dallamvonala és a kisebb hangterjedelem. A negyvenes években még párhuzamosan halad egymás mellett, s egyenrangúan fejlődik a hagyományos „magyar” (Magyar nóta, Ungarischer Tanz, Hongrois[ce]), a mind divatosabbá váló csárdás, és 1842-től az újkeletű társas táncok (körtánc, körmagyar) zenéje.

A tánckiadványok címléírása és időrendbe való állítása előtt — kellő indokolás kísérletében — meg kell állapítanom a megjelenés évét. Először a külföldi, majd a magyar kiadók termékeiről lesz szó.

A) KÜLFÖLDI KIADVÁNYOK

A már említett legjelentősebb gyűjtemények közül csak Róthkrepf (Mátray) Gábor sorozatait adták ki Bécsben, a többi hazai kiadvány. A Pannónia és a Hunnia Pietro Mechettinél, a Flóra című harmadik sorozat Joseph Czernynél jelent meg. A Pannónia négy füzetét 1825 és 1827 között hirdette a korabeli sajtó,¹¹ a Hunnia füzeteit 1829-ben és 1830-ban,¹² a Flóra két füzetét az előbbinek első és második füzetével kb. egy időben.¹³ A táncok szerzői közül Bihari és Csermák ekkor már a múltat, Rózsavölgyi ellenben, akit csak most kezd megismerni az ország, a jövőt képviseli.¹⁴ Szerzeményeik más bécsi kiadványokban is helyet kaptak. A Sauer & Leidesdorfnál még 1822 végén vagy a következő évben megjelent *National Ungarische Tänze*¹⁵ Bihari-műveket tartalmaz. A szerző neve ugyan nincs feltüntetve a kottán, de nem nehéz megállapítani, hogy a táncok azonosak a két hegedűre írt *15 Ungarische Tänze* (1811) első 12 darabjának zongoraletétjével.¹⁶ Más négy táncát, melyek a „legutóbbi koronázási ünnepek alkalmából” — tehát Ferenc császár negyedik feleségének, Karolina Augusztának 1825. szeptember 25-i pozsonyi koronázásakor — rendezett bálokon is elhangzottak Bihari és bandája előadásában, Pfeifer Ferenc gitárra, Joseph Czerny zongorára írta át. Mindkét feldolgozást

¹¹ Wiener Zeitung 1829. VII. 16. (160. sz.), Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1826. III. 5. (19. sz., 269. l.), V. 7. (37. sz., 551. l.); vö. Weinmann: Beiträge 2/10, 39—42. és MZT 1969 156—7. — A III. füzet két dallamát (QVM A II, 24/3 Adagio és 24/4.) Liszt feldolgozta a Magyar Dallok III, 9., ill. IV, 10. füzetében. L. Major Ervin: Liszt Ferenc és a magyar zenetörténet (forrástanulmányok Liszt magyar műveihez). MZD 4—5. sz. Bp. 1940., 9., Gárdonyi Zoltán: Paralipomena zu den Ungarischen Rhapsodien Franz Liszts. In: Franz Liszt. Beiträge von ungarischen Autoren (szerk. Hamburger Klára). Bp. 1978. 213. és 216. (A 3. sz. kottája uo. 214. l.)

¹² Wiener Zeitung 1829. I. 5. (3. sz.), Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1829. II. 19. (15. sz., 204. l.), Pressburger Zeitung 1829. IX. 11. (72. sz., 883. l.); vö. Weinmann: Beiträge 2/10, 45, 48—9. és MZT 1969 157.

¹³ Wiener Zeitung 1829. II. 23. (43. sz.) és IV. 14. (111. sz.), Pressburger Zeitung 1829. IV. 21. (31. sz., 368. l.), Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1829. V. 3. (36. sz., 560. l.); vö. Weinmann: Beiträge 2/11, 110. és MZT 1969 137.

¹⁴ Mátray 10 füzetének tematikus jegyzéke: QVM A II, 22—31. sz. Az anyag elemzését l. Várnai Péter: Egy magyar muzsikus a reformkorban. Mátray Gábor élete és munkássága a szabadságharcig. In: ZtT II. (1954) 288.

¹⁵ Lemezszáma: 193. A 191 és 192 lemezszámú műveket a Wiener Zeitung 1823. I. 10-én, a 195 számút I. 8-án, de a 198 számút 1822. XII. 9-én (!) hirdette. Vö. Weinmann: Beiträge 2/15, 40. Kottánk ebből a jegyzékből hiányzik!

¹⁶ L. QVM A I, 47. sz. Vö. Major Ervin: Bihari János. MZD 2. sz. Bp. 1928. 24. és a tematikus katalógus (TK) első lapján levő Pótlással. A kiadványt Mátray is említette (TGY 1830. IV. k. 45.), de tartalmát nem ismerte föl, L. MZ 1979. 243.

J. Czerny adta ki, s megjelenésükről 1828-ban a bécsi sajtó adott hírt.¹⁷ Egyebek között Bihari és Csermák verbunkosait közölte zongoraletétben a *Carnevals-Belustigung* 3. füzeté Pennauer kiadásában. A füzet magyar táncai *Amusemens du Carneval* címen külön is megjelentek. Hirdetésével, amely négykezes változatát is említi, 1826 elején találkozunk először, de a lemezszám alapján is 1826-ra (esetleg 1825 végére) tehető a kiadás ideje.¹⁸ Mátray szerint a letéteket Hunyady János Keresztély (1807—65) készítette, aki a kotta megjelenésekor nem lehetett több 18-19 évesnél.¹⁹ Ez önmagában nem valószínű, hiszen Pest városának későbbi főorvosa — „jó hegedűs, Csákány fújó, 's Klavirista” (Mátray) — neve alatt már 1822-ben jelent meg kompozíció (*Trois Hongroises*) a Kunst- und Industrie-Comptoirs (Wien) pesti leányvállalatánál, majd Pennauer kiadásában is,²⁰ két évvel később meg csákányra — a Blockflöte magyar változatára — írta át (Mátray, illetve Major szerint) Bihari néhány dallamát (*National Ungarische*).²¹ Ezt Diabelli adta ki 1824-ben.²² Az op. 6-on kívül, melyet Lichtl jelentetett meg, Hunyadynak még egy verbunkosjellegű művét ismerjük. Ez az op. 13. (*Airs nationaux Hongrois*) úgy látszik kétszer is kiadásra került, Pennauernál 1830-ban, majd Diabellinél.²³

Rózsavölgyi Márk művei önállóan elsősorban magyar kiadóknál jelentek meg; róluk később lesz szó. Mindössze két füzetéről tudunk, amelyeket Bécsben adtak ki. *A Két magyar nótát* Mechetti 1840-ben (erre mutat a kiadói szám: 3326),²⁴ a *Debreceni csárdást* pedig, amelynek mindmáig egyetlenegy példánya sem került elő, állítólag Haslinger. Ez utóbbiról Thern Károly tett említést 1867-ben.²⁵ Szerinte a megjelenés éve 1824 volt. Ezt semmiképpen nem fogadhatjuk el, mégpedig két okból: 1. csárdásról mint addig ismeretlen új táncról 1835 előtt semmilyen ismert dokumentum nem szól; 2. Haslinger csak 1826-ban kezdte meg kiadói működését.²⁶ Az évszámot Thern aligha olvashatta a nyomtatott kottán, így valószínű, hogy a visszaemlékező a megjelenés idejében tévedett vagy másfél évtizedet.

Azok közül a kisebb jelentőségű magyar szerzők közül, akiknek több művét is ismerjük, négyet említek: Prónay Gábort, Figési Illést, Lóczi Jancsit és Dobozy Károlyt. Báró Prónay Gábor (1812—75) 1852-től a Pest-budai Hangyászegyleti Zenede (majd Nemzeti Zenede) elnöke volt.²⁷ Diabellinél 1829-ben három, 1842-ben hat magyarja jelent meg.²⁸ Két további művéről később lesz szó. Figési Illés személyéről — korábbi neve Feigerl — csak az utóbbi években ismerhettünk meg néhány adatot. A század elején (1801?) született, morva származású. Talán Klein Henriknél tanult — legalábbis a pozsonyi zeneiskolában —, jó orgonista és énekes hírében állt, hegedülni is tudott, de

¹⁷ Wiener Zeitung 1828. I. 30. (25. sz.) és III. 3. (52. sz.), I. Weinmann: Beiträge 2/11, 104. és 107., MZT 1969 137. L. még Major: Bihari 20—21.

¹⁸ Wiener Zeitung 1826. I. 30. (24. sz., 108. l.), I. Weinmann: Beiträge 2/20, 27.

¹⁹ L. Mátray megjegyzését az *Amusemens du Carneval* OSzK-beli példányának címlapján. Vö. TGy 1829. III. k. 80.

²⁰ Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1822. X. 27. (86. sz., 1213. l.), Lichtl hirdetése. Weinmann adalékai egyik kiadást sem tartják számon; vö. StM 22 és Beiträge 2/20.

²¹ Major: Bihari 20., uő: Beethoven és Magyarország. Fejezetek 60. E dallamok szerzőségének kérdése mégis közelebbi vizsgálatra szorul.

²² Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1824. XII. 2. (97. sz., 1475. l.), Lichtl hirdetése.

²³ Wiener Zeitung 1830. VII. 19. (162. sz.), I. Weinmann: Beiträge 2/20, 42. és MZT 1969 165. A Bokréta 2. füzetében közreadott műnek ugyanez az opusz-száma, nyilvánvalóan tévedésből, mert a 2 Ungarische National-Melodien zenei anyaga más.

²⁴ Weinmann kimutatásából hiányzik; a 3318. lemezszámú művet a Wiener Zeitung 1840. V. 12-i száma, a 3328. számút ugyanez év VII. 9-i száma hirdette; I. Beiträge 2/10, 87.

²⁵ Zenészet Lapok 1867. V. 5. Vö. Major Ervin: A népies magyar műzene és a népzene kapcsolatai (1930). Fejezetek 169; újabban Réti Zoltán: Rózsavölgyi Márk. Bp. 1975. 26.

²⁶ Weinmann: Beiträge 2/19, 1. k. 10.

²⁷ Szinyei József: Magyar írók, XI. k. (Bp. 1906) 181—5. h.

²⁸ Az előbbi a Wiener Zeitung 1829. VII. 30-i (172.) száma hirdette; I. Weinmann MZT 1969 140. Az utóbbira vonatkozó hirdetéseket (Miller K., ill. Grimm V. kottaírusoktól) I. Pesti Hírlap 1842. II. 27. (121. sz., 145. l.) és IV. 17. (135. sz., 274. l.)

inkább zenetanárként kereste a kenyerét. 1832-ben pályázott a győri székesegyház succentori és orgonistai állására. Ezt megelőzően Sopronban is működött.²⁹ Orgonaműveiről, zongoradarabjairól van tudomásunk. Verbunkos szerzeményei a harmincas években jelentek meg Bécsben. A *Magyar* (ez négy táncot tartalmaz) 1830-ban Diabellinél,³⁰ a *Szív-ömlések* és a *Hegyaljai Magyar Hangzatok* Haslingernél 1834-ben, illetve 1836-ban.³¹ Még egy ilyen jellegű művéről tudunk (*Zwei ungarische Tänze* — Diabelli u. Co.), amely 1829—1833-ban jelenhetett meg, példányt azonban nem ismerünk belőle.³² Polturás (Lóczi) Jancsi (1789—1831) az egykori Pozsony vármegyei Lóc község cigányprímása volt.³³ Bécsben is előadott táncdallamait 1830-ban Haslinger adta ki négy füzetben, de a 2. füzet csak Ländlereket tartalmaz.³⁴ A kompozíciók háromféle letétben kerültek a zeneműpiacra: a) zongorára; b) hegedűre zongorakísérettel és c) vonószenekarra („3 Hegedű s Bögöre”). Dobozy Károly (1817—60) földbirtokos volt, félig-meddig műkedvelő hegedűs.³⁵ A Haslingernél 1843-ban megjelentetett négy kis műve (*Érzelmi hangok*) már-már karakterdarabnak számít.³⁶ További kompozíciói magyar kiadónál jelentek meg.

Ez idő szerint csupán két verbunkosjellegű művét ismerjük Tomanik József (1803—?) pozsonyi zeneszerzőnek: az *Emlékeztetés Po'sonyra* 1827-ben, *A' haza-vágy 5 Magyar Nemzeti Táncok*ban 1828-ban jelent meg Diabellinél.³⁷ Angyal Bandi két *Bácskai magyarjárt* (külön-külön) a Cappi u. Czerny cég jelentette meg 1826-ban.³⁸ A kottát Mátray ismertette „Verbegyí” aláírással; szerinte a címlapon feltüntetett ismeretlen szerző neve álnév, de hogy kit rejt, azt nem írta meg, s máig sem tudjuk.³⁹ Nem Tomanik volt az egyetlen, aki az 1825—27. évi pozsonyi országgyűlés alkalmából verbunkosokkal állt elő. Tömösvári Rácz Mihály is ezekben az években — pontosabban 1826-ban — szerezte a „Nemzeti táncokat”, amely Mechtthinél jelent meg.⁴⁰ 1827-ből való Markl Károlynak „egy nemzeti tántza” (*Emlékeztetés*) Haslinger kiadásában,⁴¹ s mint látni fogjuk, Rózsavölgyi szintén komponál táncot a „diétára”. Hrachowetz Ignác *négy magyarja* az op. 8. táncai között ugyanebben az évben Mechtthinél jött ki.⁴² 1828-ban *Six Hongroises et six Trios* címmel az Artariánál jelentek meg a táncai Gaal Györgynek (1783—1855), aki minden bizonnyal azonos Esterházy Miklós herceg egykori bécsi könyvtárosával, az első magyar népmese gyűjtemény összeállítójával.⁴³ Valószínű, hogy Haller Antal kompozíciója — *4 Ungarische National Tänze* — is még 1828-ban jelent meg Bermannál,

²⁹ Bárdos Kornél: Győr zenéje a 17—18. században. Bp. 1980. 108.; uő: Sopron zenéje a 16—18. században. Bp. 1984. 208—9., 317., 366.

³⁰ Pressburger Zeitung 1830. X. 19. (Intbl 83. sz., 1048. l.), Wiener Zeitung 1830. X. 30. (250. sz.); 1. Weinmann MZT 1969 140.

³¹ L. Honművész 1834. V. 18. (40. sz.); Wiener Zeitung 1834. VI. 14. (135. sz.), 1. Weinmann: Beiträge 2/19, 2. k. 57. és 62. A másik darab kiadásának éve a lemezszámból (6917) állapítható meg: a Wiener Zeitung 1836 januárjában a 6916-os, márciusában a 6921-es számú kottát hirdette; vö. Weinmann: Beiträge 2/19, 2. k. 71. és MZT 1969 146.

³² Hofmeister: Handbuch der musikalischen Literatur. Zweiter Ergänzungsband (1829—33). Leipzig 1834. 207.

³³ Allgemeine Musikalische Zeitung. Leipzig 1829. XII. 23., 1831. III. 16.; TGy 1830. IV. k. 37. Mátray cikkéből idéz Legány Dezső: A magyar zene krónikája. Bp. 1962. 474—5.

³⁴ Pressburger Zeitung 1830. I. 19. (Intbl 5. sz., 60. l.), Carl Streibig hirdetése; Wiener Zeitung 1830. II. 12. (34. sz.), 1. Weinmann: Beiträge 2/19, 2. k. 25. és MZT 1969 144—5.

³⁵ L. Major Ervin szócikkét: ZL 1. k. 492.

³⁶ Pesti Hírlap 1843. XII. 17. (309. sz., 368. l.) Valószínűleg a szerző hirdetése.

³⁷ Wiener Zeitung 1827. IV. 28. (98. sz.) és 1828. VI. 9. (131. sz.), 1. Weinmann MZT 1969 139., ill. 140. Tomanikról 1. ZL 3. k. 526.

³⁸ Wiener Zeitung 1826. VIII. 23. (192. sz.), 1. Weinmann: Beiträge 2/11, 88. és MZT 1969 137.

³⁹ TGy 1826. IX. k. 127. és 1829. III. k. 80.

⁴⁰ TGy 1826. IX. k. 127.; Wiener Zeitung 1827. II. 21. (42. sz.), 1. Weinmann: Beiträge 2/10, 42. és MZT 1969 157.

⁴¹ Wiener Zeitung 1827. IX. 20. (216. sz.), 1. Weinmann: Beiträge 2/19, 2. k. 10. és MZT 1969 143.

⁴² Wiener Zeitung 1827. II. 21. (42. sz.), 1. Weinmann: Beiträge 2/10, 42. és MZT 1969 157.

⁴³ Wiener Zeitung 1828. III. 3. (52. sz.), 1. Weinmann: Beiträge 2/14, 53. és MZT 1969 155. Gaal zeneszerzői tevékenységéről sem életrajzírói — Toldy Ferenc irodalmi arcképei s újabb beszédei. Pest 1856. 76—86.; Gácsér József: Gaal György élete és munkássága (1783—1855). A Pannonhalmi Sz. Benedek-Rend soproni kath. főgimnáziumának értesítője az 1904—1905. iskolai évről. Sopron 1905. 3—49. — sem Szinyei — i. m. III. k. (Bp. 1894) 894—7. h. — nem emlékeztek meg.

minthogy a cég hirdetésével 1829 lelegején találkozunk.⁴⁴ Paganini „La campanella” rondótémájára készült a műkedvelő bonyhádi Klügl Teréz (szül. Strobel) *Hongroise-a*. A Mechettinél megjelent kiadványt a pesti kottakereskedő és -kiadó, Miller Károly is hirdette, de a kiadói szám (1955) is az 1829. évi megjelenésre mutat.⁴⁵

A harmincas és a negyvenes években érthetően megcsappant a magyar szerzők külföldön kiadott műveinek a száma: az országban ekkor már — olykor egymást felváltva — több, kottakiadással is foglalkozó „műúrus” működött. Jelentőségükről később lesz szó. Egyelőre vegyük számba tovább is a Bécsben megjelent verbunkoskiadványokat. Hegedűs Zsigmond *Magyarját V. Ferdinánd koronázására Diabelli adta ki 1830-ban*.⁴⁶ A szerző később kisbögös lett az 1841-ben alakult kisújszállási Nagykun Hangászegyesületben.⁴⁷ Szemán Pál (1814?—45), Békés megye tb. főorvosa, műkedvelő zeneszerző két nyomtatott művet hagyott hátra: *Magyarja Diabellinél jelent meg, talán 1834-ben*,⁴⁸ *A magyar paraszt táncz* ugyancsak Bécsben, de a kiadó megjelölése nélkül; a megjelenés éve egyelőre ismeretlen, bár lehet, hogy Miller 1842-ben újkeletűen vette át bizományba.⁴⁹ Ugyancsak Diabelli adta ki Mihálovits Lukács (1790 k.—1853 u.) pozsonyi dómorgonista, majd helyettes karnagy *3 magyar nótáját*.⁵⁰ Major szerint ezt a kottát hirdette 1835 májusában Berka bécsi hangjegyárus — *Drey Ungarische Tänze* címen —, amely évszám megfelel a lemezszámából (5616) kikövetkeztethető időnek.⁵¹ Horvát főúri zeneszerzőként tartják számon déli szomszédaink a szlavóniai születésű Prandau Károly bárót (1793—1865), aki Rózsavölgyit is támogatta anyagilag.⁵² Művei Diabellinél jelentek meg: *6 Magyar lassú c. négykezese 1826-ban*,⁵³ s a hasonlóképpen négykezésre készült, de vonóshármas változatban is kiadott *8 Hongraises passionées 1835-ben*.⁵⁴ Turányi Károly (1806—72?) karnagy, zongoraművész és zeneszerző három táncát (*Pannoniens-Blüthen*) 1840-ben adta ki az Artaria.⁵⁵ H. F. Müllernél jelent meg Reitter György (1792?—1848) pozsonyi muzsikus *Hármas csárdása* (1846) kétféle változatban, zongorára és hegedűre.⁵⁶ Kovács Józsi cigányprímásnak — „a lóczi zenekar igazgatójának” — magyarját *Szív — dal* címen ugyanaz a kiadó jelentette meg 1847-ben.⁵⁷ A későbbi sikeres, külföldön is ismert komponistának és karmesternek, Kéler Bélának (1820—82) első művei is verbunkos ihletésűek: az *Ungarische Vaterlandsblüthen* sorozatban (T. Haslingers Witwe und Sohn) jelent meg 1846-ban három magyar tánca (*Trois Hongroises*), majd a *Vilma csárdás*, a *Honi visszhang — Honvágy — Reményem*, és a *Kismartoni emlék*, de más szerzők darabjai is (L. Engel: *Emlék Nagyidára és Csárdás*, Ad. Müller:

⁴⁴ Wiener Zeitung 1829. I. 5., 1. Weinmann: Beiträge 2/12, 47. és MZT 1969 152.

⁴⁵ Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1829. II. 19. (15. sz., 204. l.). Vö. Weinmann: Beiträge 2/10, 46. Ez a mű hiányzik a nyilvántartásból. Mátray is említi: TGY 1830. IV. k. 45.

⁴⁶ Wiener Zeitung 1830. X. 7. (230. sz.), Pressburger Zeitung 1830. X. 19. (Intbl 83. sz., 1048. l.), Carl Streibig hirdetése. Vö. Weinmann MZT 1969 141.

⁴⁷ Zenészetűi Lapok 1864. IV. 7. (Major Ervin jegyzete).

⁴⁸ A szerző életrajzi adataiból ítélve ekkor, 20 éves korában lehetett másodéves bölcsészhallgató. Halálakor megemlékezett róla a Pesti Divatlap 1845. II. 6. (11. sz., 178. l.).

⁴⁹ Pesti Hírlap 1842. IX. 15. (178. sz., 662. l.) — A kotta illusztrációit és a képek magyarzatát közölte Szentpál Olga: *A csárdás. A magyar nemzeti társastánc a 19. század első felében*. Bp. 1954. 70. l., ill. V. tábla.

⁵⁰ Faksimilében közzétette és elemezte Kodály Zoltán: Mihálovits Lukács Három magyar nótája. ÚZSz 1951/11. 5—8. l. és Visszatekintés II. (Bp. 1964) 271—3. Az életrajzi adatokat kiegészítette Major Ervin: ÚZSz 1952/11. 46.

⁵¹ Vö. O. E. Deutsch: Musikverlagsnummern. Berlin 1961. 11.

⁵² Fr. Š. Kuhač: Ilirski glazbenici. Zagreb 1893. 120—48.: Karlo barun Prandau, glazbotvorac. Rózsavölgyivel való kapcsolatáról ou. 131. és Réti: i. m. 13—4.

⁵³ A. Weinmann levélbeli közlése. Kottáját nem ismerjük. Vö. Prahács i. m. 48.

⁵⁴ A négykezes kottájának kiadói száma: 5204; O. E. Deutsch szerint (i. m. 11.) az 5029 és 5919 közötti művek 1835-ös megjelenésűek. A másik tetétet Kuhač említi: i. m. 127.

⁵⁵ Weinmann: Beiträge 2/2, 140. és MZT 1969 135.

⁵⁶ Wiener Zeitung 1846. III. 9. (68. sz.), I. Weinmann MZT 1969 162. A szerző haláláról a Pressburger Zeitung 1848. VIII. 17-i (40.) száma emlékezett meg (Major Ervin jegyzete.)

⁵⁷ Weinmann MZT 1969 162.

Szerelemkeresés).⁵⁸ Ugyanennek a sorozatnak 2. és 3. száma a közelebről ugyancsak ismeretlen Gross Lipót két csárdása — az utóbbit Lisztnek ajánlotta —, 10. száma pedig *Eredeti hallgató magyarja*.⁵⁹ A negyvennyolcas eseményeken felbuzdulva komponálhatta Gross a *Constitutions-Jubelklänge* című művet; ez F. X. Glöggel kiadásában jelent meg (Wien 1848), de példánya eddig még nem került elő.⁶⁰ Különös módon, a szerző neve nélkül adott ki egy kottát a prágai Johann Hoffmann a *Beliebte Tanzstücke für das Pianoforte* sorozatban (Nr. 17. — Vigalom). Nyilvánvalóan itt Szöllösy Szabó Lajos 1846 végén készült új táncának zenéjéről van szó.^{60a}

Bécsben jelentették meg magyar táncukat a hazánkban működő külföldi, illetve külföldi származású zenetanárok is. Közülük kiemelkedik George Micheuz zeneszerző és zongoraművész, Brunsvík Teréz unokaöccseinek a nevelője.⁶¹ Az *Originales Hongroises de Korompa* c. kompozíciója 1834-ben jelent meg először A. Berka, majd Mechetti kiadásában.⁶² Másik, hasonló jellegű zongoraművéről — *Quatre Hongroises original et caracteristiques* (op. 50) — csak utalásból tudunk. Ez legkésőbb 1845 februárjában jelent meg.⁶³ Pozsonyi születésű osztrák gitárművész volt Johann Kaspar Mertz (1806—56). Első műve — gitárra — az akkoriban divatos *Vaterlands-Blüthen* címen Haslingernél jelent meg 1840-ben.⁶⁴ Bécsben élt a magyarországi származású Filtsch József; első opusza, a *Melodies Hongroises* Mechetti kiadása, amely cég 1841-ben hirdette először a művet.⁶⁵ 1855 után C. A. Spina újból megjelentette. Mathias Strebinger (1807—?) zeneszerző és hegedűművész a bécsi udvari színházban működött. *Magyar tánc* a *Die Ballnacht* című opera betétjeként vált kedvelté. Zongorakivonatát (két és négy kézre) Anton Diabelli készítette és jelentette meg 1837-ben vagy 1838-ban.⁶⁶

Joseph Lanner (1801—43) a bécsi keringő műfajának kialakítója is komponált magyar táncokat. A zongorára írt *Ungarischer Nationaltanz* Mechettinél jelent meg 1841-ben.⁶⁷ A mű nyolc táncot tartalmaz, így fölmerül az a gondolat, hogy Lannernak a pesti Grimm Vince kiadásában nyilvántartott — de egyelőre ismeretlen — *Acht ungarische Tänze* sorozata azonos vele.⁶⁸ Id. Johann Strauss: *Nádor Kör. Palatinal Tanz* (op. 214.) többféle letétben — zenekarra, zongorára (két és négy kézre), hegedűre zongorakisérettel, gitárra, fuvolára — jelent meg 1848 elején T. Haslinger utódjánál.⁶⁹ Fia ebben a

⁵⁸ A felsorolt művek egy részének kottája még nem került elő. Azt sem tudjuk, vajon mindegyik a tánczene kategóriájába tartozik-e.

⁵⁹ A sorozat megjelenési idejére vonatkozóan meg kell gondolnunk, hogy lemezszámai (10441—10450) az 1846-ban kiadott 10291-es és az 1847-ben megjelent 10451-es kiadvány között helyezkednek el. Az említett kották kiadói hirdetéséről, amely pontosabban meghatározhatná a kiadás évét (hónapját), Weinmann nem közöl adatot. L. Beiträger 2/19, 3. k., 39. l.

⁶⁰ Bartholf Senff: *Jahrbuch für Musik. Vollständiges Verzeichniss der im Jahre 1848 erschienenen Musikalien.* Leipzig 1849. 48.

^{60a} Vö. Pesti Hírlap 1846. XII. 26. (52. sz., 1054. l.)

⁶¹ Fabó Bertalan: Pozsonyi zeneemlékek és zenészek. *Zeneközlöny* 1909/1. 7. l. Életéről csak Fétis rögzített néhány adatot: Ausztriában (Steiermark) született; 1829-ben Bécsben élt (1840-ben ismét ott találjuk), majd több évet töltött Párizsban. L. *Biographie universelle* [...], 6. k. (Paris 1875) 136.

⁶² *Wiener Zeitung* 1835. I. 24. (19. sz.), l. Weinmann: Beiträger 2/15, 77. és MZT 1969 166., MZT 1973 21. Mechetti 1846. évi jegyzékében — fakszimiljét közli Weinmann: Beiträger 2/10 (a 147. l. után) — a cím így olvasható: *Hongroises caractéristiques de Korompa. Oeuv. 43. L.* még Weinmann MZT 1969 160. Micheuz 1842. febr. 10-én tartott pesti hangversenyén ezt a művet is játszotta, továbbá (más műveken kívül) a „Hat jellemző magyar”-t (Regélő Pesti Divatlap 1842. II. 16. — A’ Regélő Tárcaja 14. sz., 110. l.), amelyről („sechs charakteristische Ungarische”) a Der Ungar előzetes tudósítása határozottan állítja, hogy nyomatásban is megjelent. (Der Ungar 1842. II. 5. (29. sz., 172. l.)

⁶³ *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung* 1845. III. 1. (Major jegyzete). Lehetséges, hogy azonos azzal a négy magyarral, melyet Miller pesti hangjegykiaadó és -kereskedő 1842-ben hirdetett; l. Pesti Hírlap 1842. II. 27. (121. sz., 145. l.), vö. 159. l. ábjegyz.

⁶⁴ *Wiener Zeitung* 1840. IV. 3. (94. sz.), l. Weinmann: Beiträger 2/19, 2. k. 111. és MZT 1969 147. A szerzőről l. ZL 2. k. 588.

⁶⁵ *Wiener Zeitung* 1841. VII. 5., l. Weinmann: Beiträger 2/10, 93.

⁶⁶ A megjelenés kb. idejére a lemezszámból tudunk következtetni.

⁶⁷ *Wiener Zeitung* 1841. XII. 6. (337. sz.), l. Weinmann: Beiträger 2/10, 94. és MZT 1969 169. Lanner 1834-ben vendégszerepelt Pesten zenekarával; nyolcnapi tartózkodásáról beszámol a Der Spiegel 1834. XI. 15-én (92. sz., 736. l.).

⁶⁸ L. Prahács: i. m. 40.

⁶⁹ *Wiener Zeitung* 1848. I. 19. és II. 4., l. Weinmann: Beiträger 2/19, 3. k. 47. és MZT 1969 148—9.

műfajban több mint egy évvel megelőzte őt. Ifjabb Johann Strauss — akinek kapcsolata művelődésünkkel köztudottan a színpadi zenére is kiterjedt — *Pesti csárdását* (Pester Csárdás) H. F. Müller adta ki 1846-ban.⁷⁰ Különlegessége, hogy kódájához a szerző felhasználta a XVII. századi magyar táncdallamot⁷¹.

Egyes magyar karaktertáncok felbukkannak még más kiadványokban is. Így Anton Halm már említett programzenéjében (*Die Krünungsfeyer* — 1825, C. Haas),⁷² Joseph Hüttenbrenner koronázási táncai között (1825-26, Cappel u. Comp.),⁷³ Wencel Plachy (1785—1858) zongoraiskolájában: *Der kürzeste Weg auf den Parnass* (1826, Cappel u. Czerny),⁷⁴ Joseph Drechsler egyik énekes játéka (Sylphide, das Seefräulein) zongorakivonatában (1828, Haslinger),⁷⁵ Anton Diabelli: 28 *Melodische Übungsstücke* 3. füzetében (1838, Diabelli u. Co.)⁷⁶ és Carl Czerny *Wiener Musikalisches Pfennig-Magazin*-jában (I. évf. 1843, No. 14. és 38., Haslinger).⁷⁷

Mindaddig semmi támpontot nem kaptam Balogh Lőrinc hegedűre készült átiratainak (*12 Melodies Hongroisses*) megjelenési idejéhez. Bérnyomokban készülhetett Bécsben, a címlapon ugyanis a kiadó neve nincs feltüntetve. A galanthai előnevet viselő nemesszalad nem ismeretlen. A szerző 1787-ben született Ógyallán, s „jelesen játszott hegedűn”.⁷⁸ Többet nem tudunk róla, Mátray nem említi. Homályban van Bémer József báró személye is, akinek a mű ajánlása szól. Közlebbi adatok hiányában csak föltenni lehet, hogy a század harmadik vagy negyedik évtizedében jelent meg.

Sajnos, jó néhány kottához nem sikerült hozzájutnom. A már említetteken kívül az alábbi művek példányai ismeretlen helyen lappanghatnak. A Vincenz Schuster által gitárra átírt magyar táncokat tartalmazó füzet, amely — Major szerint — 1823 táján jelent meg, valamikor megvolt az egykori Nemzeti Zenede könyvtárában. Major hivatkozott is rá, amikor rámutatott arra, hogy „2 Bengráf- és 3 Bihari-verbunkost tartalmaz”.⁷⁹ A második világháború után nyoma veszett. Joseph Stadler *Sechs Original Nationalstücke* című zongoradarabjai között van egy magyar tánc is. Csak annyit tudunk, hogy a kotta 1825-ben jelent meg Bermannál.⁸⁰ Ugyanez a cég hirdette 1826 első napjaiban F. X. Chotek (1800—52) morva származású bécsi zeneszerző és zongoraművész egyik művét (*Zweyte Faschings-Unterhaltung*) zongorára, valamint hegedűre zongorakisérettel — benne egy magyar táncal —, amely ezek szerint még az előző év végén jelent meg,⁸¹ 1828-ban pedig hat magyar táncot, Pfeifer Ferenc gitárkompozícióját.⁸² Pfeifernek még egy másik gitárműve is ismeretlen, a *Sechs brillante ungarische Nationaltänze*; ezt Mechetti

⁷⁰ Wiener Zeitung 1846. IX. 7. (257. sz.), I. Weinmann MZT 1969 162. Újabb kiadása Brodsky Ferenc gondozásában: A Strauss-család Pesten. Zeneműkiadó Bp. 1968. Strauss ezt a csárdást első pesti vendégszereplése alkalmából írta, bemutatója 1846. jún. 13-án volt a Nemzeti Színházban (uo. 81. l.).

⁷¹ Vö. Szabolcsi Bence: A XVII. század magyar világi dallamai 71. sz. A magyar zene évszázadai I. (Bp. 1959) 341—2.

⁷² Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1825. X. 30. (87. sz., 1419. l.), Miller Károly hirdetése.

⁷³ Wiener Zeitung 1826. I. 30. (24. sz.), I. Weinmann: Beiträge 2/11, 92.

⁷⁴ Wiener Zeitung 1826. V. 20. (114. sz.), I. Weinmann: Beiträge 2/11, 95.

⁷⁵ Wiener Zeitung 1828. II. 26. (47. sz.), I. Weinmann: Beiträge 2/19, 2. k. 14. és MZT 1969 144.

⁷⁶ A megjelenés éve csak a lemezszám (6379) alapján állapítható meg; a 6264 és 6542 közötti művek 1838-ban jelentek meg. Vö. O. E. Deutsch: i. m. 11.

⁷⁷ Weinmann MZT 1969 152.

⁷⁸ Nagy Iván: Magyarország családai [...], I. k. (Pest 1857) 139., Pótkötet (Pest 1868) 51. — A kottát Bónis Ferenc fedezte föl (A keszthelyi Helikon-könyvtár magyarvonatkozású zenei anyagáról. MZ 1951/2. 27.).

⁷⁹ Major Ervin: Bihari verbunkosainak visszhangja a XIX. századi magyar zenében (1952). Fejezetek 143. Major nem közölte, hogy mire alapozta a megjelenés idejére vonatkozó adatot. A kottát Diabelli ismételtelen kiadta; ez nem történt meg a cég megalapítása, vagyis 1824 előtt. Vö. Verlagskatalog von A. Diabelli & Co., 49.; I. Weinmann: Ein erster gedruckter Verlagskatalog der Firma Diabelli & Co. Wiener Archivstudien, Band 3. Mátray is említi: TGY 1829. III. k. 83.

⁸⁰ Wiener Zeitung 1825. II. 28. (47. sz.), I. Weinmann: Beiträge 2/12, 41. és MZT 1969 152.

⁸¹ Wiener Zeitung 1826. I. 2. (1. sz.), I. Weinmann: Beiträge 2/12, 43.

⁸² Wiener Zeitung 1828. VI. 6. (129. sz.), I. Weinmann: Beiträge 2/12, 46. és MZT 1969 152. Vö. C. F. Whistling: Handbuch der musikalischen Literatur. Leipzig 1829. 1195. Miller Károly már korábban hirdeti: Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1826. IV. 13. (30. sz., 449. l.)

⁸³ Weinmann MZT 1969 161. Vö. A. Hofmeister: C. F. Whistling's Handbuch. Leipzig 1844. Erster Theil 138.

jelentette meg 1834-ben.⁸³ Ugyancsak Mechetti adta ki, egy évvel korábban, Friedrich Fahrbach *Ungarischer Nationaltanz* c. művét zongorára.⁸⁴ Nem került elő példánya Resnitschek József katonakarmester két magyar táncának sem, amelyeket — a címlap Mátray által közölt pontos szövege szerint — a pozsonyi polgárórség zenekara adott elő 1830. szeptember 26-án a főrendiház előtt. Diabelli kiadásában természetesen csak a zongorakivonat jelent meg.⁸⁵ Kivételesen nem Bécsben, hanem a magdeburgi Wagner u. Richter cégnél került kiadásra 1836-ban J. D. Baldenecker (?—1854) magyar tánca (*Ungarischer Nationaltanz und Tunnelpolonaise*).⁸⁶ Lipcsében *Ungarische Kammertänze* címen 3 füzetben adták ki verbunkos muzsikát.⁸⁷ A Prágában működő Johann Hoffmann a *Neue ungarische Kammertaenze* sorozatban Rózsavölgyi Márk és Travnyik János zongoraműveit jelentette meg. Minthogy ennek ismert második füzeté Rózsavölgyi *Kisded-ápoló körmagyarja*, föltehető, hogy a másik két körtáncot is hazai kiadványból (1842) vették át.⁸⁸ Ugyancsak Hoffmann volt a kiadója J. Adlerstein *Körtánc (Quadrille hongroise)* c. művének; róla csupán Wagner hirdetéséből tudunk, s annak alapján 1845-re datálható a megjelenése.⁸⁹ Egy bibliográfiai adat szerint 1838—43-ban jelent meg Berlinben a Bote & Bock cégnél Gungl József (1809—89) magyar származású karmester műve: *Ungarischer Nationaltanz* (op. 19.).⁹⁰ Prahács Margit megemlíti még Johann Kittel *Kismartoni-Bácsi csárdását*, melyet a Bosworth lipcei cég adott ki.⁹¹

Remélhető talán: ezeknek az ismeretlen műveknek pusztá regisztrálása is hozzájárul ahhoz, hogy példányaik idővel előkerülnek majd.

B) HAZAI KIADVÁNYOK

Az előző időszakban, a húszas évek elejéig, csak kevés verbunkos tánczene került ki hazai nyomdákából, illetve kiadóktól. Így Budán az Egyetemi Nyomda, Pesten és Pozsonyban egy-egy ismeretlen kiadó jelentetett meg verbunkosokat, s a Kisfaludy Károly szerkesztette Aurora Hazai Almanach 1822. és 1823. évi kötete mellékelte zongorakottákat.⁹² A bécsi Kunst- und Industrie-Comptoirs (Bureau des arts et d'Industrie) 1806-ban leányvállalatot alapított Pesten. A vállalat vezetői gyakran váltakoztak; legtovább Joseph Riedl állt a fióküzlet élén (1808—12 és 1815—22), akinek neve egyik verbunkoskiadványunk impresszumában is szerepel.⁹³

Riedl üzletét vette meg Lichtl Károly 1822-ben; egyike volt azoknak, akik vállalkozásukkal megindították a rendszeres pesti kottakiadást. Ez nála is, másoknál is hangjegykereskedéssel és más művészeti termékek (pl. képek, metszetek), sőt egyéb minden árusításával volt egybekötve.⁹⁴ Elsőnek Mohaupt Ágostonnak *Nemzeti Magyar Tántzok* című, zongorára, illetve hegedűre és zongorára alkalmazott sorozatát indította el. Az első

⁸⁴ Wiener Zeitung 1833. XI. 8. (258. sz.), I. Weinmann: Beiträge 2/10, 60. és MZT 1969 161. Vö. Honnművész 1833. XI. 28. (69. sz., 558. l.)

⁸⁵ TGy 1832. VIII. k. 94—5. Verlagskatalog Diabelli & Co. (1843—44), 22., I. Weinmann: i. m. (I. a 79. sz. lábjegyzetet).

⁸⁶ Vö. Allgemeine Musikalische Zeitung. Leipzig 1836. No. 10. (Prahács Margit adata, i. m. 20.)

⁸⁷ Fr. Hofmeister: Handbuch der musikalischen Literatur. Leipzig 1844. (Prahács Margit adata, i. m. 60.)

⁸⁸ Vö. Prahács: i. m. 60.

⁸⁹ Der Ungar 1845. III. 20. (WuAbl 23. sz., 91. l.)

⁹⁰ A. Hofmeister: C. F. Whistling's Handbuch. Leipzig 1844. Zweiter Theil 276.

⁹¹ Prahács: i. m. 37.; vö. Franz Pazdírek: Universal-Handbuch der Musikliteratur aller Zeiten und Völker. Wien. — A mű cíterára készült, de nem írhatta az idősebb J. Kittel (1732—1809), minthogy a csárdás elnevezést csak később — eddigi ismereteink szerint 1835-től — kezdték használni.

⁹² Vö. Papp Géza: i. m. MZ 1979. 239. (Függelék 14., 17—19., 32., 48—49., 59—61. sz.) és StM 1979.

⁹³ I. m. Függelék 55/a — Weinmann MZT 1969 135., Mona MZ 1974. 61. Részletesen I. Isoz Kálmán: Zeneműkeresedelem és -kiadás a régi Pest-Budán. MZSz 1941. 121—9.

⁹⁴ Üzletének megindulását a Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1822. V. 9-i számában (37. sz., 481. l.) jelentette be. Vö. Isoz: i. m. MZSz 1941. 132.

füzet 1822-ben, a második és harmadik 1823-ban jelent meg.⁹⁵ Lichtl, amikor látta a kották kelendőségét, új címlappal ismét kiadta őket, talán 1824-ben a negyedik füzetrel együtt (ezen már a 15-ös lemezszám található). Ugyanakkor bejelentette, hogy az első füzet anyaga négy kézre is meg fog jelenni.⁹⁶ Ennek a négykezes letétnek eddig még egyetlen példánya sem került elő. A hegedű-zongorára készült változatnak is csak az első füzete ismeretes, amelyet Lichtl még 1823-ban hirdetett.⁹⁷ Az ötödik füzetéről pedig csupán Isov Kálmán tanulmányából tudunk.⁹⁸ A kiadványok időrendbe állítását megnehezíti, hogy Lichtl névbetűit (C. L., K. L., Ch. L.) és a lemezszámokat nagyon rendszertelenül használta. Mindkettő hiányzik például az *Ungarische Werbungs Tänze* c. zongoramű kottájáról, amely egy korabeli népszerű zenés játék, a *Barometermacher* táncbetéteit tartalmazza, köztük Bihari-táncokat is. A kiadó 1824 szeptemberében hirdette.⁹⁹ Tsukly Mihály (op. 3.) és Hunyady János Keresztély (op. 6.) magyar táncait — mindkettőnek címe: *Trois Hongroises* — 1826-ban adták ki;¹⁰⁰ Láner Frigyes *VIII Hongroises*-át 1827-ben.¹⁰¹ Fáy Antal *Kassinói Magyarja* és Faller Miklós „magyar nótái” 1829-ben jelentek meg; utóbbit a szerző joghallgató társainak ajánlotta 1829-es májusi mulatságuk alkalmából.¹⁰² Csak Mátray híradásából tudunk Muslay F[erenc] kompozíciójáról (*Trois Hongroises* — 1830).¹⁰³ Kérdéses Bartay András *3 Ungarische Tänze* c. művének (lemezszáma: K. L. N° 9) kiadási ideje. Minthogy Lichtl 11. számú (betűjel nélküli) kiadványa az 1824. évi Favorit Ländler,¹⁰⁴ Bartaynak, a Nemzeti Színház későbbi igazgatójának ez a — valószínűleg — első műve 1823 végén vagy 1824 elején jelenhetett meg. Megítélésem szerint legkésőbb 1827-ben, még akkor is, ha elfogadjuk azt a föltevést, hogy Lichtl — amikor működése utolsó éveiben ismét alkalmazta névbetűit — újra kezdte a számozást.¹⁰⁵ 1828-ban Lichtl zenei folyóiratot indított. A *Museum* első évfolyamának 2. füzetében egy magyar táncot is közzétett; ez sajnos nem ismeretes, szerzőjéről még a korabeli sajtó sem tájékozta.¹⁰⁶

Lichtl vállalatát 1831-ben Grimm Vince rézmetsző és litográfus vette meg; egy darabig társtulajdonosként működtek együtt (Grimm Vincze és Társa).¹⁰⁷ Ha nem is pontosan, de folytatta az előző cég lemezszámozását V. G. névbetűkkel. Még ugyanebben az évben adta ki a *Bokréta (Magyar nemzeti nóták gyűjteménye)* első füzetét, Schlesinger Károlynak, a pesti magyar színház majdani zenekari tagjának két magyarját.¹⁰⁸ Ezt hamarosan követte, de már 1832-ben, a második füzet Hunyady két táncával.¹⁰⁹ Az akkor

⁹⁵ Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1822. X. 27. (86. sz., 1213. l.), 1823. II. 23. (16. sz., 199. l.) és V. 22. (41. sz., 564. l.) — Az első füzet 3. sz. Bihari-dallamát Liszt feldolgozta a Magyar Dallok III, 9. számában. Vö. Major: i. m. Fejezetek 135-40. — A sorozat tematikus jegyzéke: QVM A II, 16-21. sz.

⁹⁶ Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1824. VIII. 5. (63. sz., 940. l.): „[...] Der ungetheilte Beifall, dessen sich das 1ste, 2te, und 3te Heft noch fortwährend erfreuen, lassen das 4te Heft kein geringer günstige Aufnahme erwarten. Nächstens erscheint auf vieles Verlangen das erste Heft auf vier Hände.”

⁹⁷ Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1823. V. 22. (41. sz., 564. l.)

⁹⁸ Isov: i. m. MZSz 1941. 136.

⁹⁹ Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1824. IX. 16. (75. sz., 1146. l.) — Két tánc közül Bihari dallama az 1. (Trió nélkül), a 2. tánc a 2. Trióval és a Codával (Major: Bihari TK 1., 2., 19. és 20. sz.), Steiningertől való a 2. tánc 3. Triója. Egyelőre nem ismerjük a szerzőjét az 1. tánc Triójának és a 2. tánc 1. Triójának. (Vö. QVM A I, 25/I—II, 47/XV; A II, 24/1.)

¹⁰⁰ Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1826. III. 5. (19. sz., 269. l.) és XI. 2. (88. sz., 1396. l.). Vö. TGy 1826. IX. k. 126.

¹⁰¹ TGy 1827. X. k. 126.

¹⁰² TGy 1830. IV. k. 45., ill. 1832. VIII. k. 94.

¹⁰³ TGy 1830. IV. k. 45.

¹⁰⁴ Mona 1982 29.

¹⁰⁵ Hazai 's Külföldi Tudósítások 1827. III. 7. (1. félév 19. sz.), Lichtl hirdetése. L. még TGy 1829. III. k. 80. — Mátray maga írta meg, hogy cikkének kézírata már 1827 végén elkészült, illetve került a szerkesztő kezébe, így a szóban forgó kottát is legkésőbb 1827-ben nyomták ki. Vö. TGy. 1830 IV. k. 28.

¹⁰⁶ Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1828. XII. 11. (99. sz., 1618. l.)

¹⁰⁷ Isov: i. m. MZSz 1941 145—6.

¹⁰⁸ TGy 1832. VIII. 95. Schlesingerről: Honművész 1839. (Major jegyzete).

¹⁰⁹ Lemezszámuk: 73 és 74. Elsőnek említ: TGy 1832. VIII. k. 94. A két füzetet egyszerre ismertette a bécsi Allgemeiner Musikalischer Anzeiger 1833. VII. 25. (118. l.), illetve hirdette a Honművész 1833. IX. 26. (51. sz., 414. l.) (Major jegyzete.) A Hunyady-mű opusz-száma vonatkozóan l. a 23. lábjegyzetet.

még Rosenthal néven szereplő Rózsavölgyi műveinek — *Két Parádi Magyar Nóták és Nemzeti Nóták* 1—3. füzet — kiadási éve 1833, illetve 1834, amint az a Honművész megfelelő évfolyamainak tudósításából megállapítható.¹¹⁰ Travnyik János (1816—64) műkedvelő nótá- és táncszerzőnek három, Grimm által (bizományban) kiadott és árusított magyarját ismerjük. A *Jogász magyar* (op. 2.) 1838-39 táján kerülhetett kiadásra, mivel első kompozíciója 1838-ban jelent meg.¹¹¹ Harmadik művét nem ismerjük, hacsak nem az a „Deák Ferenc országgyűlési követnek” ajánlott *Honszeretet*, amelynek azonban csak a 2. és 3. kiadása került elő eddig.^{111a} Negyedik műve a *Pesti Jogászbáli Ne-felejtis*; kiadását 1841-ben jelezte a sajtó.¹¹² További lemezszám nélküli verbunkoskiadványok: Weymelkának, a 10. dzsidás ezred karmesterének *Körmagyarja* és Buitor Jánosnak *Eredeti magyarja*. Az előbbi nyilvánvalóan nem jelenhetett meg Rózsavölgyi *Első magyar társas tánca* (1842 farsangja) előtt és 1843. augusztus után — s ez vonatkozik Buitor művére is —, mivel Treichlinger ez idő tájt vette meg Grimm üzenetét, aki most már csak a kották nyomtatásával foglalkozott az 1842-ben megszerzett litográfusi engedély alapján.¹¹³ Így Grimm nyomtatta — ez az impresszumból kiolvasható — Bartay Ede két körtáncát (*Kedvsugár, Iparvédő körmagyar*) 1844-ben,¹¹⁴ s a Nemzeti Zenetár néhány füzetét. Az V. füzetről biztosan tudjuk, hogy már Walzel könyomdájából került ki.¹¹⁵ A sorozat a Nemzeti Kör kiadása, előfizetési felhívását 1844. május 14-i kelettel tették közzé több folyóiratban.¹¹⁶ Eredetileg általában zeneszerzőink nemzeti jellegű darabjait (magyar táncait) kívánták megjelentetni, de a tervezett tüzből csak hat füzetig jutottak el; bennük „Rózsavölgyi Márk összes zeneművei” alcímmel zongoraletétben kapták kézhez az érdeklődők a népszerű táncszerző nyomtatásban addig még meg nem jelent műveinek egy részét. A II—IV. füzetek 1845-ben jelentek meg, az V. 1846-ban, a VI. 1847-ben hagyta el a sajtót.¹¹⁷ Sorsszám szerint a füzeteknek 35 művet kellene tartalmazniuk, de a 23—28. számú hat darab — hogy, hogy nem — kimaradt vagy a IV., vagy az V. füzetből.¹¹⁸

Treichlinger magyar tánczenei kiadványait már 1843-ban jelezték a lapok: így Rózsavölgyi *Köri körmagyarját*,¹¹⁹ *Remény* és *Szerelem* c. magyarjait,¹²⁰ valamint *Országgyűlési körtáncát*,¹²¹ és Schindelmeisser Lajosnak, a pesti német színház karmesterének *Magyar nótáját* a Varázsfátyol c. színműből (zongoraletétben).¹²² Bartay Ede már emlí-

¹¹⁰ Honművész 1833. X. 20. (58. sz., 470. l.), XI. 24. (68. sz., 550. l.), XI. 8. (72. sz., 582. l.), 1834. IV. 6. (28. sz., 224. l.)

¹¹¹ Ságth József: Magyar zenészi lexicon. É. h. n. [1879] 279. Vö. Mona 1982 26.

^{111a} A harmadik kiadás is legkésőbb 1842-ben jelent meg; a címlapon feltüntetett rézmetsző, Kohlmann [Károly] ugyanis 1842-ben magyarosította nevét Vidékyre. L. Mona MZ 1974. 68.

¹¹² Honművész 1841. III. 21. (23. sz., 184. l.)

¹¹³ Isoz: i. m. MZSz 1941. 160—61.

¹¹⁴ Der Ungar 1844. IV. 17. (WuAbl 30. sz., 120. l.), Pesti Hírlap 1844. IV. 18. (344. sz., 256. l.), Treichlinger hirdetése; vö. Ságth: i. m. 40., ill. Pesti Divatlap 1844. XII. 8. (23. sz., 156. l.) L. még Honderű 1845. II. 6. (Major adata).

¹¹⁵ Pesti Divatlap 1846. VI. 18. (25. sz., 497. l.), VII. 11. (28. sz., 558. l.)

¹¹⁶ Vö. Pesti Divatlap 1844. V. 30. (45. sz., 684—5. l.)

¹¹⁷ A második füzet megjelenéséről a Pesti Divatlap 1845. III. 2. (18. sz., 293. l.) és a Honderű 1845. III. 6. (19. sz., 188. l.) adott hírt, a negyedikről a Pesti Divatlap 1845. XII. 18. (38. sz., 1303. l.) — az évszám a címlapon is szerepel —, az ötödik megjelenéséről l. a 115. lábjegyzetet. A kiadási nehézségekről és a hatodik füzetről l. Vahot Imre tájékoztatását: Pesti Divatlap 1846. V. 28. (22. sz., 436. l.); továbbá Életképek 1847. XI. 7. (19. sz., borító III. l.).

¹¹⁸ Az első füzet 6. számához („Hatvágás 1811”) a következő megjegyzést fűzte a sajtó alá rendező: „E’ darab leginkább Bihari által terjedvén el, sokak által hibásan tartatik az ő szerzeményének; az a’ feltalált eredeti kézirat 1811ből azt nyilván Rózsavölgyiének bizonyítja.” (10. l.) Vö. Vahot Imre: Rózsavölgyi Márk. Pesti Divatlap 1844. XII. 1. (22. sz., 142—4. l.) Major állásfoglalását a szerzőség kérdésében l. Bihari-tanulmányában (i. m. 9. l.) és Fejzetek 144—45.

¹¹⁹ Honderű 1843. XII. 9. (2. félév 23. sz., 738. l.), majd Der Ungar 1844. IV. 6. (WuAbl 27. sz., 108. l.), Pesti Hírlap 1844. IV. 18. (344. sz., 265. l.)

¹²⁰ Der Spiegel 1843. XII. 19. (101. sz., 807. l.), majd Der Ungar 1844. I. 24. (WuAbl 5. sz., 19. l.), Pesti Hírlap 1844. I. 14. (317. sz., 32. l.) — az előbbi előre jelezte a Honderű 1843. X. 7. (2. félév 14. sz., 447. l.)

¹²¹ Der Spiegel 1843. XII. 19. (101. sz., 807. l.), Pesti Hírlap 1843. XII. 21. (310. sz., 376. l.)

¹²² Der Spiegel, Pesti Hírlap uo.

tett két művén kívül 1844-ben jelent meg még Rózsavölgyi *Honfi szerelme* c. eredeti magyarja,¹²³ és két, ma még ismeretlen műve, az *Emlék Nógrádra* és a *Honderű*.¹²⁴ 1845-ben feltűnően sok ilyen kotta került ki Treichlingertől. A *Der Ungar* lapjain — január közepén — egyszerre hirdette Egressy Béni négy művét (*Őszi dal, Bokréta, Téli dal, Ábránd*) és két ismeretlen darabot (Müller Ferenc: *Honvirányok, körtánc*; Rózsavölgyi: *Beszállásos*).¹²⁵ Székely Imrének (1823—87), a neves pianistának — a Nemzeti Zenede későbbi tanárának — öt táncra jelent meg ebben az évben: *A viszontlátás örömei, A bús magyar, A barátság ünneplése, Első találkozás* (op. 10.), *Vallomás* (op. 11.).¹²⁶ Mindezek a darabok még akkor készülhettek, amikor „a fiatal művész gróf Teleki Sámuel családja körében volt zenei nevelő Gyömrőn”.¹²⁷ Müller Ferenc műveinek egy része is ebben az időben került a nyilvánosság elé: talán már a *Busongó* (op. 9.) is, de a *Gödölői [!] napjaim* csárdás (op. 11.), a *Négy eredeti magyar* (*Pesti vándorok, Őszvetalálkozás, Besnyői szabad Antalhegyi, Elválás* — op. 12—15.) és a *Társalgó* (op. 19.) mindenképpen,¹²⁸ esetleg még az *Emlékfüzér* (op. 17.). Veszter Sándor táncművész „legújabb magyar társas táncára”, a *Társalgóra* mások is írtak zenét; így Rózsavölgyi (a kotta címlapján kivételesen az évszám is fel van tüntetve),¹²⁹ Egressy Béni (ez Wagner Józsefnél jelent meg), Travnyik János¹³⁰ és Travnyik Antal (*Honfi-érzelem* — 1846?). Negyvenötös kiadvány még Riszner József (1824—91) zenetanár első munkája, a *Puszták visszhangja*,¹³¹ Jankovich Miklós: *Sírva vigad a magyar*¹³² és a *Honi hangok*, melyet „egy tagja a Sárközi nemzeti zenész-társaságnak” szerzett.¹³³ Az 1846-ban megjelent művek között is szép számmal találunk tánczenei kiadványt. Még az év elején jelenhetett meg Müller Ferenc opusz-szám nélküli két csárdása (*Varázshangok, Farsangi viszhangok*) és Székely Imre két „eredeti magyarja”: *Gyömrői viszhangok* (op. 12.), *Remény* (op. 13.).¹³⁴ Ezek után a hangjegyek után a J. T. 106. jelzéssel indulnak Treichlingernek névbetűkkel és számmal megjelölt kiadványai, mintha csak ekkor (1846-ban) akarta volna folytatni elődjének, Grimm Vincének lemezszámait. Teljesen érthetetlen, hogy előzőleg miért jelentette meg hangjegyes nyomtatványait, látszólag teljes összevisszaságban, hol csak az ábécé betűivel, hol csak számokkal (1—4!), de igen gyakran minden jelzés nélkül. A továbbiak során viszont meglepő pontossággal és rendszerességgel vezette a lemezszámokat. Így még annak a néhány műnek kiadási évét is meg lehetett állapítani — ha csak hozzávetőlegesen is —, amelyekről a korabeli lapok révén mindeddig nem sikerült közelebbi információt szerezni (vö. J. T. 116., 122., 133., 144., 148.). Az első négy kottát (J. T. 106—9) egyszerre hirdette a kiadó még márciusban:¹³⁵ Doppler Ferenc (1821—83), a „nemzeti színház első fuvolása” *Magyar és gyász zene* c. betétjét Katona Bánk bánjához, Rózsavölgyi *Serkentő csárdását* „a nemzeti Kör 1846ik évi táncz vigalma alkalmára” és Riszner József két csár-

¹²³ *Der Ungar* 1844. IV. 6. (WuAbl 27. sz., 108. l.), *Pesti Hírlap* 1844. IV. 18. (344. sz., 265. l.)

¹²⁴ *Pesti Hírlap* 1844. I. 14. (317. sz., 32. l.), *Der Ungar* 1844. IV. 6. (WuAbl 27. sz., 108. l.), V. 25. (WuAbl 41. sz., 162. l.), VI. 15. (WuAbl 47. sz., 188. l.), *Honderű* 1844. VI. 22. (1. félév 25. sz., 811. l.), *Pesti Divatlap* 1844. VIII. 2. hete (6. sz., 178. h.)

¹²⁵ *Der Ungar* 1845. I. 16. (WuAbl 5. sz., 18. l.) — Egressy Ábrándjának Frissét Liszt XII. magyar rapszódiajában dolgozta fel. L. Major: i. m. MZD 4—5. sz., 16. l. kottáját közli Gárdonyi: i. m. 210—11.

¹²⁶ *Der Ungar* 1845. VIII. 3. (WuAbl 61. sz., 249. l.), X. 9. (WuAbl 80. sz., 328. l.)

¹²⁷ Demény János: Székely Imre életműve a lemezszám-kutatás tükrében. In: MZT 1969 202—3.

¹²⁸ *Der Ungar* 1845. VIII. 3. (WuAbl 61. sz., 249. l.), X. 9. (WuAbl 80. sz., 328. l.) és XII. 18. (WuAbl 100. sz., 424. l.) — Veszter új társas táncáról ad hírt: *Pesti Divatlap* 1845. XI. 13. (33. sz., 1106—7. l.), *Pesti Hírlap* 1845. XI. 13. (572. sz., 320. l.)

¹²⁹ *Der Ungar* 1845. XII. 18. (WuAbl 100. sz., 424. l.); I. még *Pesti Divatlap* 1846. III. 12. (11. sz., borító IV. l.)

¹³⁰ *Der Ungar* 1846. III. 8. (WuAbl 19. sz., 166. h.) — ebből még nem került elő példány.

¹³¹ *Der Ungar* 1845. VI. 15. (WuAbl 48. sz., 192. l.): C. [!] Riszner: neusteur Csárdás.

¹³² *Der Ungar* 1845. VIII. 3. (WuAbl 61. sz., 249. l.) — A szerző talán azonos Jankovich Miklós régiségbúvár és -gyűjtő fiával; vö. Szinnyei: i. m. V. k. (Bp. 1897) 386. h.

¹³³ *Der Ungar* 1845. VIII. 24. (WuAbl 67. sz., 277. l.)

¹³⁴ *Der Ungar* 1846. III. 8. (WuAbl 19. sz., 166. h.)

¹³⁵ Uo.; továbbá *Pesti Divatlap* 1846. III. 12. (11. sz., borító IV. l.)

dását, az *Igari emléket* (op. 3.) és a *Borúra derűt* (op. 4.). Rózsavölgyi *Üdvezlő nagy fellengős magyarja* a hazánkba látogató Liszt Ferencet köszöntötte.¹³⁶ A következő két mű — Héray József: *Busongó* (op. 4.) és Frikk Fülöp: *Magyar-ábrány* (új társas tánc, melynek koreográfiáját Kolosánszky János, a Nemzeti Színház balettmestere készítette) — 1846-ban vagy a következő évben hagyta el a sajtót.¹³⁷ A J. T. 124—153. lemezszámú művek mind 1847-ben kerültek kiadásra. A következő táncokról van szó: Müller Ferenc: *Négy magyar (Csalogány csárdás, 2 csárdás, Vigadó* — op. 20—23.), Riszner József: *Vigadjunk* (op. 9.) és *Tolnai lakodalmas* (op. 10.), Rózsavölgyi: *Halljuk és Honfihűség*,¹³⁸ Szerdahelyi József (1804—51) színművészől csárdás és magyar néptánc (*Csikós dalai*), Huber Károly (1828—85): *Pesti emlék* (Lassú és friss magyar).¹³⁹ Egressy Béni: *Kornéliához*, Mansbarth Antal: *Ábránd*,¹⁴⁰ Egressy G. Samu (1805—68): 1847 *Pest Megyei Követ-választási zene-emlék* (Követválasztási magyar).¹⁴¹ Treichlingernek két utolsó, témánkba vágó kiadványa 1848-ban jelent meg, éspedig Ábránd Miksa: *Komáromi emlék* és Kopetzky Ferenc: *Sápi emlék*. „Ábránd Miksa” — Major szerint — álnév, a szerzőt nem ismerjük; Kopetzky 1864—84-ig a Komáromi Dalárda karnagya volt.¹⁴²

A Lichtl-Grimm-Treichlinger folyamatos kiadói tevékenységgel párhuzamosan más kiadók is részt vettek magyar zeneművek kinyomtatásában és terjesztésében. A legjelentősebbek Miller (Müller) Károly, Tomala Ferdinánd és Wagner József vállalkozása.

Miller 1822-től folytatott kiadói tevékenységet. Lemezszámot ugyan nem használt, de impresszumaiban kinyomtatott címe bizonyos eligazítást ad: 1830. szeptember 29-ig — „Szent Mihály napjáig” — a pesti Kishíd utcában, attól kezdve a Nagyhid utcában volt az üzlete.¹⁴³ Amikor a Veszprémvármegyei Zenetársaság elindította a *Magyar Nóták* [...] *Veszprém Vármegyéből* c. nevezetes sorozatot (1823—32) — mind a 15 füzetet Bécsben állították elő, mert így olcsóbb volt —, az első szám megjelenése után Miller magára vállalta a füzetek terjesztését.¹⁴⁴ Az egyes füzetek megjelenési idejét a Társaság pontosan vezetett jegyzőkönyvéből tudjuk. Évenként egy-két, ritkán három jelent meg belőlük, 1829-ben egy sem (1823: I.; 1824: II—IV., 1825: V—VII.; 1826: VIII—IX., 1827: X—XI., 1828: XII.; 1829: —; 1830: XIII., 1831: XIV.; 1832: XV. füzet, ún. „fogás”).¹⁴⁵ Magának Millernek is vannak kiadványai, amelyeket bérmunkában a bécsi Lithographisches Institut állított elő. Így Csermák hat magyar táncát Batka

¹³⁶ Liszt április 30-tól május 14-ig tartózkodott Pesten. Vö. Hamburger Klára: Liszt Ferenc. Bp. 1966. 411–412. — Rózsavölgyi említett *Serkentő* csárdásának Adagióját Liszt feldolgozta a XII. rapszódiaiban; I. Major: i. m. MZD 4—5. sz., 15. l. és Gárdonyi: i. m. 210.

¹³⁷ Frikk Fülöp a Szózat egyik megzenésítője volt. L. Regélő Pesti Divatlap 1843. VII. 6. (Major jegyzete).

¹³⁸ Pesti Hírlap 1847. IV. 9. (860. sz., 232. l.) Budapesti Híradó 1847. IV. 11. (573. sz., 244. l.) Vö. Pesti Divatlap 1847. II. 21. (8. sz., 255. l.) Erkel választát a Halljuk ajánlására közli a Pesti Divatlap 1847. I. 10. (2. sz., 60. l.) — A Tolnai lakodalmáról később még lesz szó.

¹³⁹ Ennek a két kottának a hirdetésével eddig még nem találkoztam. Szerdahelyi nevét a címlap nem tünteti fel. Szigligeti Ede népszínművének bemutatója a Nemzeti Színházban: 1847. I. 23. L. Életképek 1847. I. 30. (5. sz., 152. l.)

¹⁴⁰ Pesti Hírlap 1847. XII. 2. (994. sz., 368. l.), Budapesti Híradó 1847. XII. 3. (707. sz., 388. l.); az utóbbi Treichlinger hirdetésében: „Ábránd, eredeti magyar”.

¹⁴¹ Egressy G. Samu földbírtokos ajánlása Szentkirályi Móricznak és Kossuth Lajosnak szól; a kotta megjelenésének pontosabb idejét nem ismerjük. Pest vármegye közgyűlési vitája: aug. 31., a követválasztás: okt. 18., az országgyűlés megnyitása: nov. 12.

¹⁴² Major Ervin: Az 1848/49-es magyar szabadságharc korának hangjegykiadványai. Fejezetek 207. Kopetzky vonatkozóan I. Kacz Lajos: Huszonöt év a Komáromi Dalárda történetéből. H. é. n. [Komárom 1889] 10. és 39. (Major jegyzete).

¹⁴³ Isoz: i. m. MZSz 1941. 130., Mona MZ 1974 61—2., Mona 1981 20—21.

¹⁴⁴ A' / T. N. VESZPRÉMVÁRMEGYÉBE / KIADOTT MAGYAR NÓTÁKRÓL / való JEGYZŐKÖNYV — OSzK Zt Mus. pr. 436.; 4—5. (orig.) l.

¹⁴⁵ Vö. Brodszky Ferenc: A Veszprémvármegyei Zenetársaság (1823—1832). Veszprém 1941. (Publicationes Veszprémienses, Nr. 5.) — A füzetek anyagának tematikus jegyzékét I. QVM A II, 1—14. sz. A szerzőket felsorolja Brodszky: i. m. 4. és ZL 2. k. 520. — A VI. Fogás 49. számát Liszt feldolgozta a Magyar Dallok III, 9. számában; az eredeti letétet közölte Gárdonyi: i. m. 215. A VIII. fogás 64. sz. a XIII. rapszódia egyik témája; Vö. Major: i. m. Muzsika 1929. 1—2. sz., 53. l. és Gárdonyi: i. m. 211.

János zongoraletéjében (1824),¹⁴⁶ valamint Sárközy Kázmér (1799—1876) megyei aljegyzőnek és Herfurth Károly (?—1864) eperjesi karnagynak táncait (1825),¹⁴⁷ melyeket Stocker Thádé pesti zongoraművész alkalmazott zongorára. E két kiadvány nyomdai lemezszámai (273, ill. 319) közé esik egy harmadik műnek, Auniczky Tamás *Tíz magyar nótájának* lemezszáma (286); ennek megjelenési idejét 1824-re vagy 1825-re tehetjük.¹⁴⁸ A címlapján nincs feltüntetve a kiadó neve, valószínű tehát, hogy a szerző saját költségére készítette a kottát a Lithographisches Institutnál. Millernek még két 1824-es magyar tánckiadványáról tudunk. Az egyik Tsukly Mihály három magyarja (*Trois Hongroises*),¹⁴⁹ a másik Csermák Antal *Három Nemzeti Tánczok* c. munkája háromféle letétben: a) zongorára; b) vonósegélyre („két hegedű és violoncelle”) és c) „egy hegedű vagy flauta és gitarra alkalmaztatva”.¹⁵⁰ Lehetséges, hogy ezeknek a ma még ismeretlen kottáknak valamelyike volt a közvetlen forrása Liszt IV. rapszódijának, illetve a korábban készült, s 1840-ben kiadott Magyar Dallok 2. füz. 7. számának, amelyeknek dallamai közül kettő megállapíthatóan Csermáktól származik, de lassú bevezető témája eddig még nem került elő.¹⁵¹ Miller Rózsavölgyinek négy kompozícióját jelentette meg. Az 1825-ös pozsonyi koronázási ünnepekre, illetve országgyűlésre készült a *Dietai magyar nóta*, de csak a következő évben adták ki.¹⁵² 1826-ban került sorra az *Eredeti magyar nóták* — ennek egy másik, ismeretlen füzetét 1830-ban hirdették —, 1828-ban a *Hat bácskai magyar nóták* (egyetlen példányát sem ismerjük) és a *Négy magyar nóták* is.¹⁵³ Tövisgyházi Rácz Eduardnak is van egy magyarja azok között a táncok között, „mellyek 1831^{ki} Farsang alkalmával a' Nemes társasági táncmultságokban előadottak”. (*A Nemzeti Casino[i] Magyar és Német Tánczok* c. kottát Széchenyi Istvánnak ajánlotta a szerző.) Csak hirdetésből tudunk Dobozy Károly két művéről: a *Száműzött* c. „magyar magyar” 1841-ben, a *Magyar Vigalom* 1842-ben jelent meg. Egy harmadik kompozícióját (*Magyar kedv* — 1841) később Haslinger is kiadta az Érzelmi hangok — Gemüts-Töne c. sorozatban.¹⁵⁴ 1842 legelején hirdette Miller a Pesti Hírlapban Gludovics Károly *Buzdító magyar nótáját*; lehet, hogy még az előző év végén hagyta el a sajtót.¹⁵⁵ Megtévesztő Prónay Gábor 7. opuszának (*A Nemesember kényelmes ideje*) alcíme: Három eredeti magyar dal; valójában ezek is hangszerre szánt verbunkos kompozíciók (1842).¹⁵⁶ „Szerdahelyi és Egressy Béni Nemzeti Színészek” közös szerkesztésében jelent meg a *Magyar dal-virágok* (1843),¹⁵⁷ melyből Egressy két műve, a *Hozzá* és a *Pesti nóta* tartozik a tánczene kategóriájába. Havelka József művei közül az egyetlen, amelynek kottája hozzáférhető, a *Tisztújítási magyar* (1844). A többiről csak a kiadó hirdetése nyomán van tudásom (*Boldog álom, Kődös hajnal, A szegény leány bújá*; mindegyik „magyar nóta” — 1841—

¹⁴⁶ Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1824. III. 14. (22. sz., 295. l.). Miller hirdetése. Ismertette Mátray: Hasznos Multságok 1824. (1. félév 21. sz., 163. l.). L. még TGy 1824. VII. k. 124.

¹⁴⁷ Hazai 's Külföldi Tudósítások 1825. I. 29. (1. félév 9. sz.); TGy 1825. III. k. 83. — Az első nyolc tánc Sárközy, a többi kettő Herfurth szerzeménye.

¹⁴⁸ Vö. Weinmann MZT 1969 154.

¹⁴⁹ Vereingte Ofner u. Pest Zeitung 1824. II. 29. (18. sz., 226. l.); TGy 1824. VII. k. 124. Nem azonos a Lichtl-nél megjelent op. 3-as Tsukly-művel.

¹⁵⁰ Hazai 's Külföldi Tudósítások 1824. V 19. (1. félév 49. sz.), Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1824. VI. 20. (50. sz., 729. l.) Vö. Legány Dezső: Kamaramuzsikálás Magyar országon 1800-tól 1830-ig. MZ 1983. 278.

¹⁵¹ Vö. Gárdonyi: i. m. 205.

¹⁵² L. a Pesti Divatlap 1844. XII. 1. (22. sz., 143. l.) visszaemlékezését; idézi Réti: i. m. 16. A kotta hirdetése: Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1826. IV. 13. (30. sz., 449. l.)

¹⁵³ TGy 1827. X. k. 125., 1829. III. k. 79., Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1826. VIII. 20. (67. sz., 1065. l.) Az Eredeti Magyar Nóták folytatását — az első füzettel együtt — négy évvel később hirdette Miller: Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1830. VIII. 15. (65. sz., 1084. l.)

¹⁵⁴ Pesti Hírlap 1841. X. 16. (83. sz., 704. l.) — Regélő Pesti Divatlap 1842. I. 5. (A' Regélő Tárczája 2. sz., 15. l.); Pesti Hírlap 1842. I. 6. (106. sz., 16. l.) Miller előjelezése: „[...] az új divatú második magyar társas tánc, nem sokára meg fog jelenni zongorára [...]”. (Pesti Hírlap 1841. XII. 22. [102. sz., 860. l.]) — L. a 36. lábjegyzetet.

¹⁵⁵ Pesti Hírlap 1842. I. 6. (106. sz., 16. l.)

¹⁵⁶ Pesti Hírlap 1842. V. 19. (144. sz., 358. l.)

¹⁵⁷ Regélő Pesti Divatlap 1843. V. 11. (38. sz., 1204—5. h.)

42).¹⁵⁸ Ugyancsak ismeretlen még Micheuz 4 magyarja (*I. Le desir [Vágyakozás]*, *2. L'espérance [Remény]*, *3. L'aise [Öröm]*, *4. La cordialité [Szívélenség]*) és egy friss magyar a *Tátra, Fátra, Mátra — utazási képek a Kárpátokban* c. „jellemző zenerajzok”-ból (op. 62.), Pecsényánszky (1859-től: Palotási) János: *Baráti emlékek*, körmagyar (1842), végül Arnold György (1781—1848) szabadkai régens chori körtánca, a *Nemzetiségünk* (1844).¹⁵⁹ 1844 után Miller hirdetései már nem találkoznak. A Miller által kiadott táncdarabok számbavételét Malovetzky János és Dömény Sándor kétrészes zongoraiskolájának (Útmutatás a' klavír, vagy fortepiano helyes játszására) megemlékezésével zárom. Első része ugyanis, amely 1826-ban jelent meg,¹⁶⁰ Bengraf, Csermák, Bihari és Kossovits egy-egy táncát is közli a „Gyakorló-darabok a kezdők számára” csoportban.

Tomala Ferdinánd — maga is muzsikus, szerzeményei is maradtak fenn — 1826-ban kapott engedélyt pesti mű- és hangjegypereskedésének a megnyitására.¹⁶¹ Máig ismert verbunkoskiadványainak datálása nem okoz nehézséget. Rózsavölgyitől négy művet jelentetett meg. A *Hat eredeti magyar nóták* 1831-ben,¹⁶² a *Magyar nóták „Nógrád Vármegye Praetoriális háza' fel szentelésének ünnepére”* 1835-ben,¹⁶³ az *Emlékhangok* 1836-ban,¹⁶⁴ a *Nemzeti Örömhangok „a Pesti magyar Színház megnyitása' emlékére”* 1837-ben¹⁶⁵ készült, illetve hagyta el a sajtót. Ruzitska Ignác négy magyarja, melynek a szerző a szokatlan *Nemzeti elmés képzetek* címet adta, 1831-ben jelent meg.¹⁶⁶ A zeneszerző Tomala *A' nógrádi tisztválasztás' diadal* c. művében Bunkó János cigányzenész verbunkosait dolgozta fel zongorára (1833).¹⁶⁷ Ebből a kiadványból vette Liszt első fogalmazású 15. magyar rapszódijának második és negyedik témáját. (A végleges VII. rapszódijában csak a második téma szerepel.)¹⁶⁸

A legtöbb kottát Wagner József jelentette meg. Ő is muzsikus volt, a pesti színház zenekarának első gordonkása, hangversenyző művész, aki csak betegsége miatt tért át 1839-ben a könyv- és zenemű-kereskedői, illetve -kiadói pályára.¹⁶⁹ Jelzései különfélék és következetlenek, ezért a megjelenés idejéhez nem nyújtanak elég támpontot. Szinte kizárólag a korabeli újsághirdetésekre vagyunk utalva. Szerencsére alig van olyan verbunkoskiadványa, amelynek hirdetését az eddig átvizsgált folyóiratokban nem találtam volna meg. Treichlingerhez hasonlóan — csak négy évvel korábban kezdve — Wagner is azon munkálkodott, hogy legtermékenyebb tánckomponistáink, Egressy Béni, Riszner József, Rózsavölgyi Márk és mások műveit minél gyorsabban kiadja. Például Egressy 19 művének megjelentetése neki köszönhető. A *Hontalan*, a *Siralom—Vigalom*, a *Keserv és Viszontlátás [!]*, a *Komáromi emlék* 1841-ben,¹⁷⁰ a *Két magyar nóta (Búcsú dal, Szüreti dal)*, a *Részvét, búbanat* 1843-ban¹⁷¹ (utóbbi a nagy miskolci tüzvész károsultjainak javára került forgalomba), az *Országgyűlési nóta*, a *Sírvirágok*, a *Honvagy*, a *Bölcső-*

¹⁵⁸ Pesti Hírlap 1844. II. 25. (329. sz., 136. l.) — Az ismeretlen művekre vonatkozóan I. Pesti Hírlap 1842. I. 6. (106. sz., 16. l.), V. 19. (144. sz., 358. l.)

¹⁵⁹ Pesti Hírlap 1842. II. 27. (121. sz., 145. l.), IX. 15. (178. sz., 662. l.), 1844. II. 25. (329. sz., 136. l.) — Könnyen lehet, hogy Micheuz-nek ez a négy magyarja azonos az ugyancsak ismeretlen op. 50-nel (Quatre Hongroises originales et caractéristiques); I. a 63. sz. lábjegyzet.

¹⁶⁰ TGy 1826. VI. k. 110. — Mindkét részt ismertette Dömény Sándor: Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1827. IX. 20. (75. sz.); I. még TGy 1827. X. k. 110—2. (Major jegyzete).

¹⁶¹ Isoz: i. m. MZSz 1941. 148—9., Mona MZ 1974. 62.

¹⁶² TGy 1832. VIII. k. 95. („Tomala 1831”). Az MTA ZtInt példánya hibás nyomású: idegen címlappal jelent meg (vö. Ruzitska Ignác: 4 Magyar).

¹⁶³ Honművész 1835. XI. 19. (93. sz., 748. l.) A felavatás napja: 1835. okt. 19.; I. Réti: i. m. 54.

¹⁶⁴ Az évszám a kotta címlapján; a címlap fakszimiléjét közli Réti: i. m. 56.

¹⁶⁵ Honművész 1837. VIII. 27. (69. sz., 551. l.) A színház megnyitása: 1837. aug. 22.

¹⁶⁶ TGy 1832. VIII. k. 95. („Tomala 1831”).

¹⁶⁷ Honművész 1833. IV. 4. (1. sz., 8. l.)

¹⁶⁸ Vö. Major: i. m. MZD 4—5. sz., 10. l. és Gárdonyi: i. m. 206.

¹⁶⁹ Isoz: i. m. MZSz 1941. 153—7., Mona MZ 1974. 63.

¹⁷⁰ Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1841. VIII. 1. (61. sz., 743. l.), Pesti Hírlap 1841. VIII. 7. (63. sz., 531. l.) — Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1841. VIII. 29. (69. sz., 839. l.), Der Spiegel 1841. IX. 1. (70. sz., 560. l.)

¹⁷¹ Pesti Hírlap 1843. IV. 20. (240. sz., 266. l.). A tüzvész ideje: 1843. júl. 19.

dal és a Mézeshetek 1844-ben,¹⁷² az Örömhangok, a Tiszaparti csárdások, a Pásztori hangok, a Rákosi emlék, a Vad rózsák és Viz hátán 1845-ben,¹⁷³ a Társalgó és a Liszt Ferencnek ajánlott Fogadj Isten 1846-ban,¹⁷⁴ a Sárosi viszhangok (ez volt Egressy 36. munkája) 1847-ben¹⁷⁵ hagyta el a sajtót. A Komáromi emléket, amelynek két magyar kiadását ismerjük, 1843-ban átvette a Haslinger cég, de a szerző nevének feltüntetése nélkül. A kotta kelendőségét ellenben azzal akarta biztosítani a kiadó, hogy a hírneves Lannerra, a mű bécsi előadójára hivatkozott.¹⁷⁶ Egressy három művét (Búbánat, Komáromi emlék, Siralom—Vigalom) később egy bizonyos Swoboda nevű muzsikusként gitárra alkalmazta; ezeket Wagner 1846-ban adta ki.¹⁷⁷

Rózsavölgyi táncait 1842-től kezdve jelentette meg Wagner. Az élen áll az előzetesen „beharangozott”, nevezetes *Első magyar társas tánc*, melynek koreográfiáját Szöllösi Szabó Lajos táncművész az 1842-es farsangra készítette,¹⁷⁸ Ezzel a nagy sikerű kompozícióval indult meg a társas táncok divatja. Maga Rózsavölgyi folytatta a sort még ugyanabban az évben a *Keleti reményhangokkal*¹⁷⁹ és a *Kised-ápoló* c. kőrmagyarral.¹⁸⁰ Az év kiadványai közé tartozik még a *Vírradó* (magyar nóta).¹⁸¹ 1843-ban a *Kesergő*, 1844-ben a *Névnapi magyar* és a *Kedély* jelent meg.¹⁸² — Ezekben az években inkább Treichlinger adott ki Rózsavölgyi-műveket. — Az *Ugrós* és a *Koszorú* (Kőhegyi József táncművész társas táncához) 1845-ben,¹⁸³ az *Ünneplő*, a *Sarolta csárdás* és az *Új évi ajándék* 1846-ban,¹⁸⁴ az *Ellenzéki kör* c. magyar, a *Hazai hangok* (op. 71.), a *Névnapi hangok*, a *Honleányi hangok* 1847-ben került ki a nyomdából.¹⁸⁵ Az Ellenzéki kör komponálásának időszerűségét a Pesti kör és a Nemzeti kör egyesülése adta; a szerző gróf Batthyány Lajosnak „mint az ellenzéki kör lelkes indítványozójának” ajánlotta a művet.

Riszner Józsefnek a következő művei jelentek meg Wagnernál: *Szívderítő-csárdás* (op. 2. — 1845), *Az én kedvem* (op. 6.), *A hazáért* (op. 7.), *Gondűző* (op. 8.) — mindhárom csárdás 1846-ban került kiadásra;¹⁸⁶ *Thuróczi kortes csárdás* (op. 12.) és *Két eredeti csárdás* (op. 13. és 14.);¹⁸⁷ az utolsó két opusz megjelenési idejét a lemezszámok alapján teszem 1847-re. Részletesebben kell szólnom a *Tolnai lakodalmas* zongoraletétjéről. Riszner a kéziratot Treichlingernek adta át bizományba, hogy Bécsben nyomassa ki. Treichlinger másolatot készített róla és a saját hasznára is kiadta, de a feldolgozó nevét

¹⁷² Budapesti Híradó 1844. VII. 25. (14. sz., 62. l.), Pesti Hírlap 1844. VII. 28. (373. sz., 520. l.)

¹⁷³ Pesti Divatlap 1845. II. 9. (12. sz., 190. l.) — Pesti Divatlap 1845. XI. 27. (35. sz., 1188. h.) — Budapesti Híradó 1845. XI. 30. (294. sz., 358. l.) — A Rákosi emlék első dallama Liszt XIV. rapszódájának közismert főtémája.

¹⁷⁴ Pesti Divatlap 1846. I. 22. (4. sz., borító II. l.) — Wagner előrelézése, Budapesti Híradó 1846. II. 22. (341. sz., 124. l.) — Der Ungar 1846. VI. 7. (WuAbl 48., sz., 456. h.) — A Fogadj Isten a X. rapszódában került feldolgozásra, amelyet azután Liszt — viszonzásképpen — Egressynek ajánlott. L. Major: i. m. MZD 4—5. sz., 11. l. és Gárdonyi: i. m. 207. (Egressy kompozíciója közölvé: 208—9. l.)

¹⁷⁵ Der Ungar 1847. V. 23. (WuAbl 43. sz., 490. h.)

¹⁷⁶ Wiener Zeitung 1843. X. 9.; vö. Weinmann MZT 1969 147.

¹⁷⁷ Budapesti Híradó 1846. I. 25. (325. sz., 60. l.), Der Ungar 1846. I. 25. (WuAbl 7. sz., 61. h.)

¹⁷⁸ Vö. Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1841. XII. 9. (98. sz., 1127. l.), Pesti Hírlap 1841. XII. 22. (102. sz., 860. l.). A művet Vahot Imre ismertette elsőnek: Regélő Pesti Divatlap 1842. I. 5. (A' Regélő Tárcaja 2. sz., 15. l.). A kotta címlapjának faksimilijét közölte Szentpál Olga: i. m. IX. tábla.

¹⁷⁹ L. Vahot előrelézését: Regélő Pesti Divatlap I. h.

¹⁸⁰ Pesti Hírlap 1842. XII. 29. (208. sz., 916. l.) Ezt a művet a prágai Marco Berra és Johann Hoffmann is átvette: Neue ungarische Kammertaenze für das Pianoforte, No. 2. Vö. 88. lábjegyzet.

¹⁸¹ Pesti Hírlap 1842. IX. 29. (182. sz., 696. l.) Isoz Kálmán tévesen gondolta, hogy Wagner ezzel a művel kezdte meg Rózsavölgyi táncainak a kiadását. I. m. MZSz 1941. 157.

¹⁸² Pesti Hírlap 1843. IV. 20. (240. sz., 266. l.) — Uo. 1844. V. 28. (354. sz., 354. l.)

¹⁸³ Pesti Hírlap 1845. II. 27. (434. sz., 137. l.), Budapesti Híradó 1845. II. 28. (139. sz., 142. l.); vö. Pesti Divatlap 1845. II. 27. — A Koszorú két kiadásban ismeretes.

¹⁸⁴ Budapesti Híradó 1846. I. 25. (325. sz., 60. l.), Der Ungar 1846. I. 25. (WuAbl 7. sz., 61. h.), Pesti Divatlap 1846. I. 29. (5. sz., borító II. l.) — Budapesti Híradó 1846. IV. 30. (378. sz., 290. l.)

¹⁸⁵ Der Ungar 1847. II. 25. (46. sz., 366. h.) — Uo. V. 23. (43. sz., 490. l.) — Uo. II. 25. (WuAbl 16. sz., 159. h.), Budapesti Híradó 1847. III. 14. (558. sz., 174. l.)

¹⁸⁶ Budapesti Híradó 1845. VII. 6. (610. sz., 16. l.) — Der Ungar 1846. VIII. 20. (WuAbl 70. sz., 662. h.)

¹⁸⁷ Budapesti Híradó 1847. VIII. 13. (643. sz., 114. l.), Der Ungar 1847. VIII. 15. (WuAbl 68. sz., 788. h.)

nem tüntette föl. Riszner ez ellen nyilvánosan tiltakozott.¹⁸⁸ A kiadvány történetét pontosan nem lehet nyomon követni. Az 1848-ig kinyomtatott ismert kiadások lemezei alig térnek el egymástól, címlapjuknak szövege azonban különböző; a) J. T. N. névbetűkkel és kiadói betűjellel, Riszner neve nélkül; b) a szerző nevével és opusz-számmal (10. m.), kék színű szegélydíszes címlapon: „Treichlinger J. műárusnál”; c) J. T. 133 jelzéssel, a közreadó megnevezésével, Wagner József tulajdonaként; d) ugyanez mint „törvényszeres kiadás”; e) a mű második kiadása — valószínűleg az első kiadás alapján, amelyre Riszner eredetileg megbízást adott —, de már így: „Kapható Wagner műárusnál”. A lemezszám, illetve a betűjelek a címlapon egyik esetben sincsenek feltüntetve, csak a kottás lapok alján. Major Ervin megállapította, hogy a Tolnai lakodalmas dallamai népi eredetűek, s az összefűzés módja is régi hagyományokon alapszik. Énekes-táncos színpadi (vagy szabadtéri?) előadásai mindig nagy lelkesedést váltottak ki; „az elnyomatás éveiben segített ébren tartani a nemzeti öntudatot”. A dallamok egy részét Liszt (VIII. és IX. magyar rapszódia) és Brahms (10. magyar tánc) is feldolgozta.¹⁸⁹ A Tolnai lakodalmas zenéjének folytatását Müller Ferenc alkalmazta zongorára (1847?). Egyik kiadványt sem szabad összetéveszteni Müller József katonakarmester *Fáni csárdásával*, melynek pontos címe: A Tolnai Lakadalmas. Ellsler és Ceritto Fáni csárdás, és ugyancsak 1847-ben jelent meg.¹⁹⁰ Feltehető, hogy a két világhírű táncosnő vendégszerepelt a Tolnai lakodalmas egyik előadásán, s erre az alkalomra készült a keresztnevüket (Fanny) megörökítő csárdás.¹⁹¹ — Az előbb említett Müller Ferencnek 14 táncát, mint láttuk, Treichlinger adta ki, Wagnernál még csak a 25. opusza, a *Barátság-csárdások*, jelent meg 1847-ben.¹⁹²

A kor nevesebb tánckomponistái közé tartozott Kirch János (1810—63) is, a nagyárolyi nemzeti iskola zenetanára. Termékeny zeneszerző volt, kéziratain pontosan feltüntette az opusz-számot. Úgy látszik, nem mindegyik műve jelent meg nyomtatásban, s talán nem is mindig a keletkezés sorrendjében. A következő, a negyvenes években megjelentetett Wagner-kiadványairól van tudomásom: a *Három a tánc mind halálig* és a *Máramarosi emlék* (új körmagyar) 1842-ben.¹⁹³ az *Isten hozott* (csárdás — „Úti Emlék Szatmárból, Obernyik és Petőfinek”) 1846-ban,¹⁹⁴ a *Vigadó* és az *Öröm emlék* 1847-ben jött ki.¹⁹⁵ Kirch Lavottának nemcsak a *Szigetvár ostroma* c. kompozícióját írta át zongorára,¹⁹⁶ hanem közreadta még néhány verbunkosát is a *Honi emlék-füzér* füzeteiben (1843).¹⁹⁷ Említettem már, hogy Székely Imre első műveit is Wagner adta

¹⁸⁸ L. Pesti Hírlap 1847. VI. 6. (892. sz., 368. l.); ennek alapján ír az esetről a Der Ungar 1847. VI. 10. (132. sz., 1053. h.)

¹⁸⁹ Major Ervin—Széleányi István: A magyar zongoramuzsika 100 éve. Bp. 1954., megjegyzések a 11. sz. darabhoz. Major: i. m. MZD 4—5. sz., 12. és 15. l.; Gárdonyi: i. m. 207.

¹⁹⁰ Der Ungar 1847. II. 25. (WuAbl 16. sz., 159. h.), Budapesti Híradó 1847. III. 14. (558. sz., 174. l.) — A Fáni csárdás No 1. és No 3. gyors dallamát — ez utóbbi azonos Egressy Ábrándjának frissével — Liszt átvette XII. rapszódia-jába, míg a Tolnai lakodalmas folytatásának No 3. gyors dallama a XIV. rapszódiaiban fordul elő. Vö. Major: i. m. MZD 4—5. sz. 16. l. és Gárdonyi: i. m. 210. A Fáni csárdás kezdő dallama (Káka tövén költ a ruca) a VIII. rapszódia első témája.

¹⁹¹ Ellsler Fanny a német színpadon, Ceritto Fanny a Nemzeti Színházban lépett fel 1846 nyarán, illetve őszén; vö. Honderű 1846. VI. 2. (22. sz., 438. l.) — I. még a 25. és 26. szám beszámolóit —, uo. X. 20. (2. félv. 16. sz., 320. l.) XI. 3. (2. félv. 18. sz., 353. l.). Kettejük együttes vendégszerepléséről s a Tolnai lakodalmas előadásáról ebben az időben nem találtam sajtódokumentumot.

¹⁹² Der Ungar 1847. III. 14. (WuAbl 22. sz., 228. h.); a kiadó hirdetése: „Fr. Müller: Freundschafts-Csárdás”.
¹⁹³ Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1842. XII. 15. (100. sz., 1231. l.), Pesti Hírlap 1842. XII. 18. (205. sz., 890. l.) — utóbbiból eddig még nem került elő példány.

¹⁹⁴ Der Ungar 1846. XI. 29. (WuAbl 100. sz., 982. h.)

¹⁹⁵ Der Ungar 1847. II. 21. (WuAbl 15. sz., 152. h.); az Öröm emlék István főherceg 1847. szeptember 9-i nagyárolyi látogatása alkalmából készült. Ez Kirchnak már az 53. műve volt!

¹⁹⁶ Wagner hirdetése: Pesti Hírlap 1843. VIII. 20. (275. sz., 566. l.); vö. Honderű 1843. VIII. 26. (2. félv. 8. sz., 250. l.)

¹⁹⁷ Az előfizetési felhívást Lavotta hátrahagyott műveinek három füzetére a Honművész 1835. IX. 20-i számában (76. sz., 612. l.) olvashatjuk, de csak jóval később jelentek meg, Major szerint 1843-ban (ZL 2. k. 425.). Vö. Regélő Pesti Divatlap 1843. X. 26. (2. félv. 34. sz. 1078. h.) Jelenleg csak két füzetről tudunk, bár lehet, hogy a tervezett háromba a Szigetvár ostromát is beleszámították.

ki 1844-ben. Mindhárom — *Az újoncz búcsúja, Írnok fájdalma, Vissza-émlékezés a Szí-
getiekhez* — opusz-számmal (1—3.) jelent meg.¹⁹⁸

Ezek után a jelentősebb verbunkoszerzők után vegyük sorra azoknak a kompozí-
cióit, akiknek csak egy-két művét adta ki Wagner. A megjelenés időrendjében így követ-
keznek: Szénfy Gusztáv két magyarja (*Honvágy, Emlék Bellinire* — 1840), Dobozy
Károly: *Érzélgő* (1841), Tormássy János: *Magyarok* (1841), Travnyik János: *Juratus-
magyar* (op. 5. — 1842), Paulovics László: *Szerelenvágy* (Eybl F. rajzoló és litográfus-
nak ajánlott ismeretlen mű — 1842), Szénfy Soma—Szénfy Gusztáv: *A vetélkedők* (1842),
Thern Károly: *Honderű* (1843), Nemeshegyi József: *Honfi magyar* (1843), Svastics N.
János: *Nefejejs és Zalabéri búcsú-émlék* (ez utóbbi ismeretlen — 1843), Friebeisz Ist-
ván: *1843-ki követválasztási magyar és Galgavölgyi magyar* (ismeretlenek — 1843),
Balog János: *Honti sárlódások* (1843), Beöthy Zsigmond: *Nemzeti Színházi magyar*
(1844), Stöhr Antal: *Három magyar* (1845), Blumenthal Lipót: *Két magyar* (1845),
Mrátsek Lina: *Nyíri hangok* (1845), Ruprecht Mária: *Magyar tánc* (1845), Gross Lipót:
Szenvedély (1846), Pichler József: *Honi hangok* (1846), Döme József: *1847. évi követ-
választási csárdás*, Szerdahelyi József: *Tánczra fiúk* (ismeretlen — 1848).¹⁹⁹ Az ismertebb
szerzők közé tartozik Beöthy Zsigmond (1819—96), Blumenthal Lipót (1816—43),
Dobozy Károly (1817—60), Svastics N. János (?—1847), Szénfy Gusztáv (1819—75),
Szerdahelyi József (1804—51), Thern Károly (1817—86) és Travnyik János (1816—
64).²⁰⁰ Balog János „naturalista zenész”, művének címét a régi Hont vármegye „több évi
politikai sárlódásaitól kölcsönzé”,²⁰¹ Döme József is cigányzenész volt, a Patikárus-
banda egyik első hegedűse.²⁰² Friebeisz István (1822—90) jogi író, sokoldalú publi-
cista.²⁰³ Gross Lipótról és más műveiről korábban már szoltam. Nemeshegyi József
(Major jegyzetei szerint) 1871-től a Nemzeti Zenede igazgató választmányának, 1882-
től a Zenetanárok Országos Egyesületének volt tagja. Pichler József aradi zeneszerző
neve a helybeli Philharmóniai Társaság alapítói közt szerepel.²⁰⁴ Ruprecht Marie zong-
oraművész, R. János bécsi miniatűrfestő lánya (1837-ben 13 éves).²⁰⁵ Tormássy János
nevét Karácsonyi a Békés vármegyei muzsikuskok között említi;²⁰⁶ műve háromféle
letétben jelent meg: a) zongorára; b) vonósokra (3 hegedű és basszus) Merkl József át-
íratában és c) fuvolára vagy hegedűre gitárkísérettel Pfeifer Antaltól. — Mrátsek Liná-
ról, Paulovics Lászlóról és Stöhr Antaltól egyelőre semmi adatunk sincs.

Az eddig említett kottakiadókön és -kereskedőkön kívül könyvkiadók is vállaltak
hangjegykiadást, illetve -sokszorosítást egy-egy szerző megrendelésére. Trencsensky

¹⁹⁸ Pesti Hírlap 1844. V. 28. (354. sz., 354. l.); vö. Demény: i. m. MZT 1969. 204.

¹⁹⁹ Honművész 1840. V. 14. (39. sz., 314. l.), Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1840. V. 14. (39. sz., 414. l.) — Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1841. VIII. 1. (61. sz., 743. l.), Pesti Hírlap 1841. VIII. 7. (63. sz., 531. l.), Der Spiegel 1841. IX. 1. (70. sz., 560. l.) — Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1841. VIII. 1. (61. sz., 743. l.) — „6 Ungarische für das Pianoforte”) — Regelő Pesti Divatlap 1842. III. 12. (A' Regelő Tárczája 21. sz., 164. l.) — Pesti Hírlap 1842. IV. 21. (136. sz., 283. l.), Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1842. IV. 21. (32. sz., 380. l.) — Pesti Hírlap 1842. XI. 13. (195. sz., 808. l.), Vereingte Ofner u. Pester Zeitung 1842. XI. 20. (93. sz., 1159. l.) — Pesti Hírlap 1843. II. 16. (222. sz., 112. l.) — Pesti Hírlap 1843. IV. 20. (240. sz., 266. l.) — Pesti Hírlap 1843. V. 18. (248. sz., 333. l.) — Honderű 1843. V. 27. (1. félév 21. sz., 713. l.) és VI. 17. (1. félév 24. sz., 814. l.) — Pesti Hírlap 1843. VIII. 20. (275. sz., 566. l.) — Pesti Hírlap 1844. V. 28. (354. sz., 354. l.) — Budapesti Híradó 1845. VII. 6. (210. sz., 16. l.) — Budapesti Híradó 1845. VIII. 12. (231. sz., 102. l.) — Budapesti Híradó 1845. XI. 30. (294. sz., 358. l.) — Budapesti Híradó 1846. IV. 30. (378. sz., 290. l.) — Der Ungar 1847. III. 14. (WuAbl 22. sz., 228. h.); Fáy Antal művét Wagner bizományban árusította. — Der Ungar 1847. VI. 3. (WuAbl 47. sz., 544. h.) — Der Ungar 1848. IV. 9. (WuAbl 30. sz., 299. h.); vö. Major: i. m. Fejezetek 202.

²⁰⁰ L. ZL 1. k. 228., 261., 492., 608.; 3. k. 427., 444., 447., 509., 538.

²⁰¹ Honderű 1843. IX. 23. (12. sz., 390. l.)

²⁰² ZL 1. k. 506.; Hölgyfutár 1852. X. 16. (237. sz.) és X. 18. (238. sz.) (Major jegyzete).

²⁰³ Szinnyei: i. m. III. k. (Bp. 1894) 761—4. h. Követválasztási magyarját Ráday Gedeon és Szentkirályi Móric „Pestmegye jelen országgyűlési követeinek” ajánlotta.

²⁰⁴ Zenészet Lapok 1873. (Major jegyzete); ZL 3. k. 120.

²⁰⁵ Major jegyzete. Vö. Honművész 1837. VI. 15. (48. sz., 384. l.), Der Ungar 1843. III. 25. (70. sz.), uo. 1844. II. 19. (41. sz.).

²⁰⁶ Karácsonyi János: Békés vármegye története I. Gyula 1896. 409. (Major jegyzete).

József Kőmetsző Intézetében készült például Katona Adolf: *Országgyűlési magyarok* (op. 5. — az 1835-ös évszám a címlapon olvasható), Vietoris Könyomó Intézetében Füredy László: *Ifjúságom visszhangjai* (1842).²⁰⁷ Walzel A. F., aki 1839-től kezdve működött önállóan, több verbunkoskiadványt állított elő. Így Pánciczky Edvárd *Magyar társas táncát* (op. 32. — egy váci 1843. II. 8-i „táncvigalomra” készült), Szabó József *Bányász reményei* c. körtáncát (op. 8. — 1843),²⁰⁸ Bernát Gáspár (1810—73) *Alföldi csárdásait* (1845),²⁰⁹ Rózsavölgyi *Vigadó*ját (1846).²¹⁰ Egy Walzel-nyomatványának nem ismerjük pontosan a megjelenési idejét. Mohaup Ágoston *A bevándorlott c. négy magyar nemzeti tánca* (op. 14.) Miller és Wagner kereskedésében volt kapható, tehát csak az 1839—44. években jelenhetett meg.²¹¹ Szerelmei Miklós pesti könyvmodjában készült 1846-ban Rózsavölgyi *Vigszeszély* c. csárdása; a szerző a Nemzeti Körnek ajánlotta újévre (az évszám a kotta fölött van feltüntetve).^{211a} Mangold Károly (?) pozsonyi könyvmodja állította elő Brünner Lajos *Nemzeti hangok* és Szélesy (Breiter) Jakab *Múlt kesserve* c. műveit. Az előbbinek nem tudjuk kiadási évét, az utóbbi — a címlap szövegének tanúsága szerint — 1848-ban jelent meg („Ország gyűlési társas magyar [. . .] ajánlják az ország gyűlési fiatalok 1848”).²¹² J. Mandello (Ignác) Könyvmodatási Intézetéből került ki végül, mintegy két és fél hónappal a márciusi események után, Sárkány Miklós *Éljen Kossuth csárdása*.²¹³ Ezt maga a kiadó ajánlotta „Magyarhon hős fiainak”, s a címlapot Kossuth képével díszítette. — Itt említem meg, hogy Fogarasi János neves nyelvészünk magyar nyelvtanával (*A magyar nyelv szelleme. Első kötet*) egybekötött kis gyűjteményében (Népszerű magyar dalok és hangművek) három táncot is közölt. A kötetet Heckenast Gusztáv adta ki 1843-ban.

Nehezebben vagy egyáltalában nem lehet megállapítani azoknak a tánckiadványoknak megjelenési idejét, amelyeket a szerzők (támogatóik) saját költségre nyomattak ki, s ennélfogva a címlapról hiányzik az impresszum, nincs tudomásunk sem a nyomdászról, sem a terjesztőről. Ilyen esetben ritkán fordult elő, hogy esetleg a terjesztéssel megbízott kereskedő megjelenés után hirdette a művet valamelyik lapban. Késmárky Zsigmond a híres Ruzitska-féle sorozatnak a mintájára adott táncainak címet. Bécsben kellett készülnie, tipográfiája és metszése ugyanis teljesen megegyezik a „Veszprém megyei nóták” első füzetének kiállításával, tehát egy kéztől származnak. A megjelenés éve: 1824.²¹⁴ Aunitzky Tamás, akinek a bécsi Lithographisches Institut által sokszorosított egyik művéről már szó volt, *Magyar kóták* [!] címen is komponált nyolc táncot.²¹⁵

²⁰⁷ Nemzeti Újság 1842. XII. 7. (386. l.); „Megjelent Pesten Grimm és Vietorisznál.” Grimm Vince neve nem szerepel a címlapon, valószínűleg csak a kotta terjesztését vállalta. A világtalan zeneszerzőről: ZL 1. k. 682.
²⁰⁸ Honderű 1843. XII. 30. (2. félév 26. sz., 834. l.); Szabó Józsefről l. Szinyeyei: i. m. XIII. k. (Bp. 1909/ 224—30. h.)

²⁰⁹ Pesti Divatlap 1845. III. 16. (22. sz., 353—4. l.); vö. Major Ervin: *A népies magyar műzene és a népzene kapcsolatai* (1930). Fejezetek 168.

²¹⁰ Honderű 1846. VI. 9. (1. félév 23. sz., 456. l.), Der Ungar 1846. VIII. 6. (WuAbl 65. sz., 598. .)

²¹¹ A második allegrot Liszt feldolgozta VIII. rapszódijában; vö. Major: i. m. MZD 4—5. sz. 15. l., Gárdonyi: i. m. 207. Rózsavölgyi művének ezt a részletét fakszimilében közölte Major: Liszt Ferenc magyar rapszódiai. Muzsika 1829/1—2. 52. l.

^{211a} Miller hirdetéseivel a budapesti lapokban 1844-ben találkozunk utoljára. A kotta címlapján „14dik Kiadás” olvasható; ezt csak opusz-számként értelmezhetjük.

²¹² Szélesy körmagyarja pár évvel később H. F. Müller's Witwe (Wien) kiadásában is megjelent Vissza-émlékezés címmel. Lemezszáma: 431. Vö. Weinmann MZT 1969 163.

²¹³ Der Ungar 1848. VI. 4. (WuAbl 46. sz., 434. l.); vö. Major: i. m. Fejezetek 216.

²¹⁴ Hazai's Külföldi Tudósítások 1824. XII. 24. (2. félév 51. sz. — Miller hirdetése), Hasznos Multságok 1825. (1. félév 65. sz.), TGy 1825. III. k. 79. Ez utóbbiban Sebastyén Gábor — Veszprém Vármegyei Muzsikái Intézet c. cikkében — ezt írta: „[. . .] Tekintetes Késmárky 'Sigmond T. N. Veszprém Vármegyei Fő Adózsedő Úr is a' maga jeles és szép Compositióit, épen illy' Czim alatt: MAGYAR NOTÁK VESZPRÉM VÁRMEGYÉBŐL, egymás után fogasonként kiadni szándékozik. Már az I-ső Fogás [. . .] meg is jelent.” Késmárky több művéről nem tudunk.

²¹⁵ Major szerint inkább átiratoknak látszanak, mivel néhány darabja Bihari-művekkel mutat rokonságot (ZL 1. k. 106.). Inkább gondolhatunk néhány részletre kiterjedő öntudatlan plagizálásra vagy reminiscenciára.

Egyedül Mátray említi 1827-ben készített, de csak 1829-ben megjelent írásában.²¹⁶ A kotta kiadását így legkésőbb 1827-re tehetjük. Ugyancsak Mátraynak köszönhető, hogy Philipp Caudella *Hongroise* c. három magyarjának megjelenési körülményeiről tudomást szerezhethetünk. Az egyetlen példányban ismert kotta címlapján — érthetetlen okból — sem a szerző, sem a kiadó neve nincs feltüntetve. A volt Nemzeti Zenede könyvtárának példányára Mátray írta rá a szerző és a kiadó (Dóty ezredes) nevét, valamint a kiadás évét: 1829.²¹⁷ A *Két eredeti magyar szerzője Szekeressy* (korábban Wagner) Antal 1792-ben kapott nemességet.²¹⁸ Neve előfordul a Magyar Nóták Veszprém Vármegyéből jegyzőkönyvének 18. (orig.) lapján (1824. évi bejegyzés),²¹⁹ és Sebestyén Gábornak, a vállalkozás elindítójának és szellemi irányítójának beszámolójában (1825).²²⁰ Mátray 1829-ben Szekeressyről csak annyit ír, hogy „jeles Klavirista”, szerzeményeit nem említi.²²¹ A Zala megyei ügyvédnek egyetlen verbunkosa sem jelent meg a sorozatban, pedig — föltehetően — küldött be valamit a Muzsikai Társaságnak. Talán nem alaptalan az elgondolásom: amikor Szekeressy látta, hogy az utolsó füzetben (1832) sem közölték művét, saját maga gondoskodott kiadásáról, ami ezek szerint csak 1832 után történhetett.²²² Beöthy Zsigmond negyedik művét — mint láthattuk — Wagner adta ki 1844-ben, így a *Pesti hangok* (op. 1.) és a *Honfi bál* (op. 3.) c. magyarjai sem jelenhettek meg 1844 után. Hirdetésüket mindaddig sehol nem találtam. Travnyik János 7. és 8. művének (*Ünnepelő, Hódolat*) megjelenéséről Treichlinger adott hírt 1844 folyamán.²²³ E hirdetések ismerete nélkül talán félreérthető, hogy mindkét kotta címében szerepel az 1841. december 1-én alakult Nemzeti Kör neve. (Ajánlások: „[...] a’ Nemzeti Kör Elnökének Névvünnepe alkalmával [...]”, illetve „[...] a’ Nemzeti Kör első táncz-vigalma háziasszonyának [...]”). A *Hajnal* c. körtáncot (op. 9.) is Treichlingerrel készítette el Travnyik 1845-ben.²²⁴ A 6. műnek jelzett *Egyesüljünk!* körtánc megjelenési idejét illetően az eddigi föltevéseket nem tudom magamévá tenni. Major Ervin 1851-re gondolt, Mona Ilona szerint talán a Pesti Kör és a Nemzeti Kör egyesülése, az Ellenzéki Kör megalakulása (1847) alkalmából készült.²²⁵ Az opusz-szám ellenben arra utal, hogy legkésőbb 1844-ben adták ki. (A műnek az Ellenzéki Körhöz való kapcsolódása már csak a Széchenyi István hitvesének szóló ajánlás miatt sem valószínű.) A cím célzása egyelőre megfejtetlen maradt. Répászky Lajos (1823—72) *Névtelen magyarja* 1846-ban jelent meg.²²⁶ Egresi Galambos Soma (Egressy G. Samu) és Fáy Antal *Üdvözlő hangok Deák Ferenchez* címen hat táncdarabot (2-2 Andalgót, Csárdást és Frisset) jelentettek meg 1847-ben a pesti gyermekkórház javára. Az I—III. tánc Egresi műve, a IV—VI. Fáyé. Hasonlóképpen jótékony célra ajánlotta fel Fáy Antal a József nádor halála alkalmából szerzett *Keserv*

²¹⁶ TGy 1829. III. k. 80.

²¹⁷ „Par Mrs. de Colonel de Dóty. 1829. /composées à Hermannstadt 1825. par Mr./ Gudéla, Maître de Musique.” L. még TGy 1830. IV. k. 45.: „[...] Kiadta M. Dóty Obester Ur, a’ Compositor Gudéla néhai N. Szebeni Hangász volt.” (A szöveg korrigálása: uo. VIII. k. 129. l.) Vö. Papp Géza: Philipp Caudella magyar táncái. In: Zenetudományi Írások (szerk. Benkő András). Bukarest 1983. 268.

²¹⁸ Nagy Iván: i. m. 10. k. (Pest 1863. 574.

²¹⁹ Itt az áll, hogy Sz. A. levelét 19. sz. alatt mellékeltek a jegyzőkönyvhöz; a mellékletek ma már nincsenek.

²²⁰ TGy 1825. III. k. 78.: „Különös és hálás tisztelettel tartozunk azon T. T. Uraknak is, kik részt a’ hozzánk megküldött jelesebb Darabokkal ’s önnön szerzeményeikkel, mint T. T. Szekeressy Antal, Róthkrepf Gábor, Medveczei Medveczei Adám és Rózsavölgyi Márkus Urak [...] részint pedig az általunk ki adattattak’ terjesztésével Intézetünket példás hazafíui buzgósággal segíteni ’s gyarapítani méltóztattak, úgymint: [...] T. N. Szala Vármegyében pedig T. Szekeressy Antal Fiskális Urak, és Pesten Müller Károly szép művészi Kereskedő [...]”

²²¹ TGy 1829. III. k. 73.

²²² A kottára Bónis Ferenc bukkant rá a keszthelyi Helikon-könyvtárban Szekeressy más, kéziratoss kompozícióival együtt. L. Bónis: i. m. MZ 1951/2. 26.

²²³ Der Ungar 1844. IV. 6. (WuAbl 27. sz., 108. l.), Pesti Hírlap 1844. IV. 18. (344. sz., 265. l.). A Hódolatról I. még: Regélő Pesti Divatlap 1844. III. 14. (21. sz., 332. h.)

²²⁴ Der Ungar 1845. I. 30. (WuAbl 9. sz., 35. l.); vö. Pesti Divatlap 1845. II. 9. (12. sz., 190. l.)

²²⁵ Vö. ZL 3. k. 539., ill. Mona 1983. 20. — Az Ellenzéki kör megalakulása: 1847. jan. 24.

²²⁶ Pesti Divatlap 1846. V. 21. (21. sz., 417. l.) A szerző 1846-ban nagykállói r. k. lelkész; I. Szinnyei: i. m. XI. (Bp. 1906) 793. h.

hangjai „bús fellengős magyar” jövedelmét. Mindkét művet bizományba vette át Wagner és egyszerre hirdette a lapokban.²²⁷ Döme József *Ne bánts d' a' magyart* c. csárdását Major Ervin 1848-as kiadásának tartja. A kotta díszes címlapján koronás magyar címer, melyet oroszzlán őriz.²²⁸ Héray József *Keblem visszhangjai* és Kovács József *Bölcsész magyar* című műveinek kiadási évét nem sikerült megállapítanom. Utóbbihoz némi tájékoztatást nyújt, hogy szerzője 1845-ben az abrudbányai „hangászkar” vezetője volt.²²⁹ Az ismeretlen kiadótól származó tánckiadványok között csak egyetlen akad, amelynek címében, pontosabban ajánlásában évszám olvasható. Ez Hengl Alajos zongorára szerzett *Csárdása*, melyet „az 1848 évi Orvos növendéki Táncvigalom és pályja társainak emlékül” ajánlott a szerző.²³⁰

A korabeli folyóiratok mellékletei között olykor hangjegyeket is találunk. Magyar táncokat mellékelte a Honművész, a Pesti Divatlap, a Honderű, az Életképek, a Der Ungar. A Róthkrepf (Mátyur) Gábor szerkesztette Honművész 1834—36. évfolyamaihoz készült a Pesti Tárogató 1—3. füzete, a szerkesztőnek, Rózsavölgyinek és Jakab Istvának táncával.²³¹ Petrichevich Horváth Lázár divatlapja, a Honderű 1843-ban báró Orczy Ferenc *Magyarját*, 1844-ben báró Prónay Gábor *Magyar táncát* mellékelte. Az utóbbi színes borítóval, a címlapon Barabás Miklós cigányzenekart ábrázoló rajzával jelent meg.²³² Rózsavölgyi *Iparvédő* c. népies magyarját a Pesti Divatlap (szerk. Vahot Imre) tette ismertté. Régi magyar népnótája is ennek a melléklete volt, de példányt nem ismerünk belőle.²³³ Az Életképek (szerk. Frankenburg Adolf) 1844. évfolyamában jelent meg Svastics N. Jánostól a *Honfi álmai*. Ebben az időszakban a Der Ungar egyetlen, magyar zenét tartalmazó melléklete Erkel Ferenc *Ungarischer* c. kompozíciója.²³⁴

Már az eddigi ismertetések során láthattuk, hogy elég sok azoknak a verbunkos táncokat tartalmazó kottáknak a száma, amelyekből mindeddig egyetlen példány sem került elő. Végezetül felsorolok még néhány ilyent; ezeket is csak a korabeli lapok tudósításai alapján tartjuk számon, kiadójukat nem ismerjük. Muslay J. András *Eredeti Magyar Nótájáról* (op. 2.) 1832-ben olvashatunk.²³⁵ Scharitzer György — ajánlásainak szövegéből következtetve pozsonyi egyházi muzsikusként — négy alkalommal jelentetett meg *Zwei ungarische Tänze* címen egy-egy lassú és friss magyart (op. 1—4. — 1833—35).²³⁶ Korábban szó volt Adlerstein *Körtáncáról*; kottáját a prágai J. Hoffmann adta ki. A Honderű 1845-ben arról adott hírt, hogy ezt a művet — és „egy más magyar”-t — az Országgyűlési szállás című vígjáték felvonásközeiben adták elő a pesti Nemzeti Színházban, s mindkettőt Wagner és Müller boltjában árusították.²³⁷ Adlersteinnak ez a második tánca

²²⁷ Pesti Divatlap 1847. II. 14. (7. sz., 220. l.), Budapesti Híradó 1847. III. 14. (558. sz., 174. l.), Der Ungar 1847. III. 14. (WuAbl 22. sz., 228. h.) József nádor 1847. jan. 13-án halt meg.

²²⁸ Major: i. m. Fejezetek 215. A címlap fakszimilije a 216. lap utáni képmellékletek között.

²²⁹ Vö. Pesti Divatlap 1845. IX. 4. (23. sz., 736. l.). Wiener Allgemeine Musikzeitung 1847. X. 14. (123. sz.): „Musikdirektor von Pressburg” (Major jegyzete).

²³⁰ Major: i. m. Fejezetek 216.

²³¹ Vö. Honművész 1834. VII. 20. (58. sz., 463. l.), 1835. VI. 7. (46. sz., 368. l.) és VI. 21. (50. sz., 400. l.), 1836. VI. 30. (52. sz., 416. l. — itt a 4. füzet közeli megjelenéséről tudósít, de a továbbiakban erről semmi értesülésünk nincs, talán meg sem jelent.) Vö. QVM A II, 32—34. sz. A Rózsavölgyi műveit tartalmazó 2. füzet címlap nélküli példányát csak később találtam meg Major Ervin zenei hagyatékában.

²³² Honderű 1843. VI. 10., ill. 1844. VI. 29. A képet közli Keresztúry Dezső—Vécsey Jenő—Falvi Zoltán: A magyar zenetörténet képeskönyve. Bp. 1960. 170. l.

²³³ Vö. Pesti Divatlap 1844. XII. 1. (22. sz., 144. h.), illetve VII. 3. hete (3. sz., 95—6. h.)

²³⁴ Der Ungar 1845. I. 14. (1. sz.) Vö. Major Ervin: Erkel Ferenc műveinek jegyzéke. In: MZT 1968. 26. (26. sz. — a kotta fakszimilije a 32. l. után); Legány Dezső: Erkel Ferenc művei és korabeli történetük. Bp. 1975. 56. (35. sz.)

²³⁵ TGy 1832. VIII. k. 94.

²³⁶ Pressburger Zeitung 1833. XI. 29. (95. sz., 1208. l.), Honművész 1833. XII. 19. (75. sz., 606. l.), 1835. I. 8. (3. sz., 24. l.)

²³⁷ Honderű 1845. VI. 17. (1. félév 43. sz., 482. l.)

még cím szerint sem ismeretes. Havelka József *Vigadó*-ját Petrichevich Horváth Lázárnak ajánlotta 1846-ban,²³⁸ s *Emilia csárdása* (op. 12.) is — Major Ervin hátrahagyott jegyzetei szerint — a szabadságharc előtti időkből való.

*

Az itt közzétett adatokra támaszkodva most már meg lehet kísérlni az 1848-ig bezárólag megjelent verbunkoskiadványok időrendbe állítását. Addig is, amíg pontos címléírásuk — előző írásom függelékének folytatásaként — a Magyar Zene hasábjain közlésre nem kerül, kérem és várom a témával foglalkozó kutatók kiegészítő megjegyzéseit.

RÖVIDÍTÉSEK

Fejezetek	Major Ervin: Fejezetek a magyar zene történetéből. Válogatott tanulmányok. Magyar Zenetudomány 8. (Szerk. Bónis Ferenc) Bp. 1967.
Intbl	Intelligenzblatt (a Pressburger Zeitung melléklapja)
MTA ZtInt	Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete
MZ	Magyar Zene
MZD	Magyar Zenei Dolgozatok (Szerk. Kodály Zoltán)
MZSz	Magyar Zenei Szemle
MZT	Magyar Zenetörténeti Tanulmányok (Szerk. Bónis Ferenc)
OSzK Zt	Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára
QVM	Papp Géza: Die Quellen der „Verbunkos-Musik“. Ein bibliographischer Versuch — A) Gedruckte Werke I. 1784—1823. StM 1979; II. Sammlungen 1822—1836. StM 1982.
StM	Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae
TGy	Tudományos Gyűjtemény
ÚZSz	Új Zenei Szemle
WuAbl	Wegweiser und Anzeigeblatt (az Ungar melléklapja)
ZL	Szabolcsi Bence—Tóth Aladár: Zenei Lexikon. Átdolgozott új kiadás (Főszerk.: dr. Bartha Dénes). Bp. 1965.
ZtT	Zenetudományi Tanulmányok (Szerk. Bartha Dénes és Szabolcsi Bence)

Mona Ilona tanulmányai

Mona MZ 1974	Magyar zeneműkiadás 1774—1867. Kísérleti összefoglalás. MZ 1974. 59.
Mona 1981	Magyarországi zeneműkiadás a 18—19. század fordulóján (1774—1825). Kísérleti összefoglalás. (Kézirat: MTA ZtInt — 1981)
Mona 1982	Magyarországi zeneműkiadás a 19. században (1826—1839). Kísérleti összefoglalás. (Kézirat: MTA ZtInt — 1982)

²³⁸ Honderű 1846. XII. 29. (2. félév 26. sz., 518. l.)

Mona 1983 Kiegészítő adatok a Magyarországi zeneműkiadás a 18—19. század fordulóján és a 19. században (1774—1839) c. munkához. (Kézirat: MTA ZtInt — 1983)

Alexander Weinmann zeneműkiadói adalékai

- Beiträge
- 2/2 Vollständiges Verlagsverzeichnis Artaria & Comp., Wien 1952. Beiträge zur Geschichte des Alt-Wiener Musikverlages, Reihe 2, Folge 2
  - 2/10 Verlagsverzeichnis Pietro Mechetti qdm. Carlo, Wien 1966. Beiträge . . . , Reihe 2, Folge 10
  - 2/11 Verlagsverzeichnis Giovanni Cappi bis A. O. Witzendorf, Wien 1967. Beiträge . . . , Reihe 2, Folge 11
  - 2/12 Verzeichnis der Musikalien des Verlages Joseph Eder—J. Bermann, Wien 1968. Beiträge . . . , Reihe 2, Folge 12
  - 2/14 Verzeichnis der Musikalien des Verlages (Johann Ludwig) Maisch—(Johann Daniel) Sprenger—(Mathias) Artaria, Wien 1970. Beiträge . . . , Reihe 2, Folge 14
  - 2/15 Verlagsverzeichnis Ignaz Sauer (Kunstverlag zu den Sieben Schwestern), Sauer und Leidesdorf und Anton Berka und Comp., Wien 1972. Beiträge . . . , Reihe 2, Folge 15
  - 2/19 Vollständiges Verlagsverzeichnis Senefelder, Steiner, Haslinger. Musikwissenschaftliche Schriften, Band 14—16. Beiträge . . . , Reihe 2, Folge 19 — Band 1. A. Senefelder, Chemische Druckerey, S. A. Steiner, S. A. Steiner & Comp. (Wien 1803—1826), München—Salzburg 1979. — Band 2. Tobias Haslinger (Wien 1826—1843), München—Salzburg 1980. — Band 3. Tobias Haslingers Witwe und Sohn und Carl Haslinger qdm. Tobias (Wien 1843—1875), München—Salzburg 1983.
  - 2/20 Verzeichnis der Musikalien des Verlages Anton Pennauer, Wien 1981. Beiträge . . . , Reihe 2, Folge 20
- StMw 22 Vollständiges Verlagsverzeichnis der Musikalien des Kunst- und Industrie-Comptoirs in Wien. Studien zur Musikwissenschaft Bd. 22., Wien 1955.
- MZT 1969 Magyar muzsika a bécsi zeneműpiacon. Bibliográfiai kísérlet. In: MZT 1969. 131.
- MZT 1973 Magyar muzsika a bécsi zeneműpiacon (1770—1850). Kiegészítő közlemény. In: MZT 1973. 13.